

LA PLANIFICACIÓ DELS ENSENYAMENTS DE CARÀCTER HISTÒRIC, AMB ESPECIAL REFERÈNCIA ALS SEMINARIS, A LA FACULTAT DE DRET I DE CIÈNCIES ECONÒMIQUES I SOCIALS DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA (1933-1938)

María Encarnación Gómez Rojo¹
Universitat de Màlaga

No descobrim res nou, i menys en aquesta seu, en comentar que la història de les universitats ha estat objecte d'estudi des de fa un bon nombre d'anys per part d'una quantitat considerable d'investigadors tant nacionals com estrangers, i que existeix avui dia variada informació continguda en diversos repertoris i llistes bibliogràfiques;² monografies, tant de caràcter general centrades en diferents moments cronològics o llocs geogràfics³ com una mica més específiques relatives

1. Professora titular d'història del dret i de les institucions de la Universitat de Màlaga.

2. Vegeu, entre d'altres, Lubor JILEK, *Répertoire historique des universités européennes*, Ginebra, 1984.

3. A títol merament orientatiu es poden consultar els treballs de Vicente de la FUENTE, *Historia de las universidades, colegios y demás establecimientos de enseñanza en España*, Madrid, 1889; José María ALBAREDA, *Creación de facultades y producción científica en el pasado siglo*, Granada, 1950; Edward DANFORTH EDDY, *Los centros de enseñanza superior norteamericanos*, traducció al castellà de Rafael Romano Santaella, Barcelona, 1962; Cándido María AJO GONZÁLEZ DE RAPARIEGOS Y SÁINZ DE ZÚÑIGA, *Historia de las universidades hispánicas: Orígenes y desarrollo desde su aparición hasta nuestros días*, Àvila, 1963-1979, 11 v.; Jaime BENÍTEZ, *Ética y estilo de la universidad*, Madrid, 1964; Alberto JIMÉNEZ, *Historia de la universidad española*, Madrid, 1971; Antonio ÁLVAREZ DE MORALES, *Génesis de la universidad española contemporánea*, Madrid, 1972; A. M. RODRÍGUEZ CRUZ, *Historia de las universidades hispanoamericanas: Periodo hispánico*, Bogotá, 1973; Richard L. KAGAN, *Universidad y sociedad en la España moderna*, amb pròleg de José Antonio Maravall, Madrid, 1981; Hastings RASHDALL, F. M. POWICKE i A. B. EMDEN, *The Universities of Europe in the Middle Age*, vol. I, *Salerno, Bologna, Paris*; vol. II, *Italy, Spain, France, Germany, Scotland*, Oxford, 1987; Antonio ÁLVAREZ DE MORALES, *La Ilustración y la reforma de la universidad en la España del*

alguns estudis o alguna universitat en concret;⁴ actes que recullen ponències i comunicacions de jornades, congressos o col·loquis nacionals o internacionals;⁵ articles en publicacions periòdiques especialitzades en la matèria de difusió nacional i internacional,⁶ i fins i tot podem trobar una considerable quantitat de pàgines web i recursos electrònics dedicats específicament a aquesta temàtica.⁷ Aquesta abundància d'informació no significa que poc o res quedi ja per escriure d'aquesta institució, ans al contrari sóc conscient del fet que si bé els aspectes

siglo XVIII, Madrid, 1988; Elena SÁNCHEZ MOVERÁN, *Estudios sobre los orígenes de las universidades españolas: Homenaje de la Universidad de Valladolid a la Universidad de Bolòña en su IX centenario*, Valladolid, 1988; Franco CARDINI, Luca BIANCHI i M. T. FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, *Universidades de Europa: Raíces culturales del Viejo Mundo*, Madrid, 1991; Françoise MASSOT-FOLLEA i Françoise EPINETTE, *L'Europe des universités: L'enseignement supérieur en mutation*, París, 1992; Hilde de RIDDER-SYMOENS (ed.), *A History of the University in Europe*, vol. 1, *Universities in the Middle Ages*, Cambridge, 1992, i vol. II, *Universities in Early Modern Europe (1500-1800)*, Cambridge, 1997; Antonio ÁLVAREZ DE MORALES, *Estudios de historia de la universidad española*, Madrid, 1993; Santiago AGUADÉ NIETO (coord.), *Universidad, cultura y sociedad en la Edad Media*, Madrid, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá de Henares, 1994, i Sheldon ROTHBLATT i Björn WITTRÖCK (comp.), *La universidad europea y americana desde 1800: Las tres transformaciones de la universidad moderna*, Barcelona, 1996.

4. Com a mostra d'aquesta tendència vegeu José GONZÁLEZ PRIETO, *La Universidad de Alcalá en el siglo XVII*, Madrid, 1989; Ramón GONZÁLEZ NAVARRO, *Universidad y economía: El colegio Mayor de San Ildefonso de Alcalá de Henares (1495-1565)*, Alcalá de Henares, 1998, o el treball recent de Manuel CASTILLO MARTOS i Miguel TERNERO RODRÍGUEZ (coord.), *La ciencia en la historia de la universidad española: 92 años de química en Sevilla*, Sevilla, 2004.

5. Vegeu, entre d'altres, *Actas de las Primeras Jornadas sobre la Presencia Universitaria Española en la América de los Austrias (1535-1700)*, celebrades a Alcalá de Henares del 14 al 15 maig 1987, Alcalá de Henares, 1987; Jean-Louis GUEREÑA, Éve-Marie FELL i Jean-René AYMES (ed.), *L'université à l'Espagne et en Amérique Latine du moyen âge à nos jours*, I, *Structures et acteurs. Actes du Colloque de Tours, 10-12 janvier 1990*, Tours, 1991; Luis E. RODRÍGUEZ-SAN PEDRO BEZARES (ed.), *Las universidades hispánicas: De la monarquía de los Austrias al centralismo liberal*, vol. I, *Siglos XVI i XVII*, i vol. II, *Siglos XVIII-XIX*, *Actas del V Congreso Internacional sobre Historia de las Universidades Hispánicas*, Salamanca, 2000; Jean-Louis GUEREÑA, Éve-Marie FELL i Jean-René AYMES (ed.), *L'Université à Espagne et en Amérique Latine du moyen âge à nos jours*, II, *Enjeux, contenus, images. Actes du Colloque de Tours, 10-12 Avril 1992*, Centre Interuniversitaire de Recherche sur l'Éducation et la Culture dans le Monde Ibérique et Ibéro Américain, Tours, 1998; *Aulas y saberes: VI Congreso Internacional de Historia de las Universidades Hispánicas*, que recull en dos volums les diverses ponències i comunicacions presentades a València el mes de desembre de 1999 i que té un pròleg de Mariano Peset, València, 2003.

6. Mereix ser destacada la revista *History of Universities* que es publica a la prestigiosa Universitat d'Oxford, les miscel·lànies del Centre d'Estudis de l'UNAM de Mèxic i els *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija*, si bé no és convenient oblidar *Ius Commune*.

7. A títol d'exemple, i sense pretendre esgotar el lector, s'obté abundant informació sobre les universitats hispanes en el seu context històric a diverses webs de l'Arxiu Universitari de la Uni-

més generals ja han estat tractats, molts altres de caràcter més específic resten encara per investigar, especialment des del punt de vista jurídic, unes vegades perquè encara que són apuntats en diversos treballs, són susceptibles d'un major aprofundiment, i d'altres, perquè han estat relegats per la doctrina a un segon pla o ni tan sols han estat objecte del mínim interès o atenció. Això no és obstacle perquè reconeguem expressament el mèrit de Mariano Peset Reig i del Departament d'Història del Dret i Dret Financer de la Universitat de València. Hi ha allà estudiosos erudits, autors prolífics amb multitud de publicacions sobre la història jurídica de la universitat espanyola, de la qual Peset és un mestre de mestres.⁸

Precisament amb unes lletres destinades a aprofundir una mica més en un aspecte de la història universitària espanyola en l'època republicana,⁹ centrades en concret en l'ensenyament donat en forma de seminaris, amb referència especial als de contingut històric, a la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials de la Universitat Autònoma de Barcelona,¹⁰ es ret un merescut homenatge a l'insigne Josep Maria Font i Rius, universitari, jurista, membre de l'Acadèmia

versitat de Lovaina, <http://www.kuleuven.ac.be/archief/index.htm>, amb enllaç al Grup de Contacte en Història de les Universitats, <http://www.kuleuven.ac.be/archief/studgen/over.htm>, i al Butlletí d'Informació sobre Història de les Universitats, a <http://www.kuleuven.ac.be/archief/studgen/-nbr/jaren.htm>, el domini del Centre d'Estudis sobre Història de les Universitats (CESHU), de la Universitat de València, <http://www.uv.es/ceshu/>; al Centre d'Estudis sobre la Universitat (CESU), de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, <http://www.unam.mx/cesu/>, així com també a la pàgina web del Centre d'Història Universitària Alfons IX (CEHU), de la Universitat de Salamanca, <http://www3.usal.es/alfonsoix/>; del Centre Interuniversitaire de Recherche sur l'Éducation et la Culture dans le Monde Ibérique et Ibéro-Américain (CIREMIA) de la Universitat de Tours (França), <http://www.univ-tours.fr/recherche/lab33.htm>; del Instituto Antonio de Nebrija de Estudios sobre la Universidad, de la Universitat Carles III de Madrid, <http://www.uc3m.es/uc3m/inst/AN/anebrija.html>; o de la International Centre for the History of Universities and Science, de la Universitat de Bolonya, <http://cis.alma.unibo.it>.

8. És de consulta obligada la relació exhaustiva de les publicacions de Mariano Peset que recull la col·laboració de la seva deixeblla Adela Mora Cañada, a *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija*, 5 (2002), p. 57-78.

9. Es troben algunes respostes a Josep-Lluís CAROD ROVIRA, *Marcel·lí Domingo (Tarragona 1884-Tolosa 1939): De l'escola a la República*, Tarragona, 1989.

10. Poden veure's els primers passos d'aquesta a Manuel J. PELÁEZ, «La Facultad de Derecho de la Universidad Autónoma de Barcelona: Organización de los estudios, currícula y profesores», a *Infrahistorias e intrahistorias del derecho español del siglo XX: Un paisaje jurídico con treinta figuras*, 2a ed. revisada i augmentada, Barcelona, 1995, p. 209-240. Amb anterioritat, Albert RIBAS I MASSANA, *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, Barcelona, 1976. Més recentment, vegeu Maria Encarnación GÓMEZ ROJO, «La Facultad de Derecho y de Ciencias Económicas y Sociales de la Universidad Autónoma de Barcelona (1933-1938)», a *Cuadernos Republicanos*, Centro de Estudios e Investigaciones Republicanas, 41 (gener 2000), p. 33-60, treball que ha estat referen-

de Jurisprudència i Legislació de Barcelona¹¹ i numerari de l'antiquíssima Reial Acadèmia de Bones Lletres de la mateixa ciutat,¹² doctor honoris causa per dues universitats franceses, però sobretot, investigador incansable de temes històrics catalans¹³ en els quals sempre ha demostrat claredat expositiva i una elegància literària exquisida, en la seva condició de catedràtic d'Història del Dret.¹⁴ El doctor Font i Rius concep la història del dret com «una disciplina clarament definida pel seu objecte o contingut: l'estudi del dret del passat, del dret històric o, millor, de l'evolució dels sistemes jurídics»,¹⁵ i considerava el caràcter oscil·lant de la història del dret entre la disciplina històrica i la jurídica, segons es faci prevalent el punt de vista de l'historiador o en el seu cas el del jurista. Per a Font i Rius, el caràcter que adquireixi en cada moment un estudi historicojurídic dependrà de l'enfocament que li doni l'historiador del dret, ja que la disciplina per

ciat per Mark NELISSEN, *History of Universities*, XIX, núm. 2 (2004), p. 367, i de la mateixa autora, *Historiografía jurídica y económica y pensamiento jurídico-público, social y económico de Manuel Reventós i Bordoy (1888-1942)*, Màlaga, 2001, p. 87-116.

11. El seu discurs d'ingrés el 1973 en l'acadèmia citada tenia el títol «El procés de formació de les Costums de Tortosa», i va ser publicat a *Revista Jurídica de Catalunya*, LXXII, núm. 1 (1973), p. 155-178. El discurs de recepció i contestació de Font i Rius en la institució citada va ser pronunciat per Joaquin Torres de Cruells, tal com consta a *Revista Jurídica de Catalunya*, LXXII, núm. 1 (1973), p. 179-181.

12. *Franquicias urbanas medievales de la Cataluña vieja* va ser el títol del seu discurs d'ingrés posteriorment publicat a Barcelona, 1960, que va ser contestat per Jaume Vicens Vives. Ja en la seva condició membre de l'Acadèmia de Bones Lletres li tocà contestar el discurs de recepció de Jesús Lalinde Abadía llegit el 24 de març de 1988, titulat *Poder, represión e historia*, Barcelona, 1988.

13. Valgui com a mostra de les seves investigacions historicojurídiques, que veus més autoritzades que la meua podran completar exhaustivament, fer menció d'alguns dels seus treballs seguint un ordre cronològic com *Instituciones medievales españolas: La organización política, económica y social de los reinos cristianos de la Reconquista*, Madrid, 1949; «Costumbres de Tárrega», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXIII (1953), p. 429-443; *Algunos aspectos jurídicos de la repoblación murciana*, Múrcia, 1961; les seves molt conegudes *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid, Barcelona, 1969 i 1983; *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*, Barcelona, 1985 i, més recentment, l'edició facsímil de *Constituciones i altres drets de Catalunya: Compilacions de 1495, 1588-1589, i 1704*, que inclou estudis introductoris de Josep M. Pons i Gurí i de Font i Rius mateix, Barcelona, 2004.

14. Font i Rius és també autor de treballs orientats a facilitar la pràctica docent com a *Guía de la Cátedra de Historia del Derecho Español*, Barcelona, 1971, al costat de semblances d'historiadors del dret com a «Don Luis García de Valdeavellano y Arcimís», *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971), p. 771-788 i «Don Ramon de Abadal y la historia del derecho», *Historia. Instituciones. Documentos*, 14 (1988), p. 7-12.

15. Josep Maria FONT I RIUS, «Derecho histórico», a *Nueva enciclopedia jurídica*, vol. 1, Barcelona, 1975, p. 488.

si mateixa té una certa nota d'ambigüitat o potser dualisme,¹⁶ però això no és obstacle perquè, ja que l'objecte de la investigació és el dret, la història jurídica tingui una plena caracterització i uns perfils determinats respecte a les restants ciències històriques.¹⁷ Per a Font i Rius, tanmateix, la titulació de l'assignatura mateixa «sembla ja prevenir sobre el seu caràcter bifrontal, el seu doble vessant històric i jurídic. La nostra disciplina s'adscriu certament al quadre de les ciències històriques i al mateix temps, al de les jurídiques. Breument, és *història* i és *dret*. Es tracta de dues dimensions d'una mateixa realitat que han merescut i mereixen diferent consideració segons autors i corrents d'estudi».¹⁸ Per tant, la història del dret és «història per raó del seu enfocament, pel tractament a què se sotmet el dret, en tant ho estudia des d'una perspectiva històrica»,¹⁹ i per això nostre homenatjat no dubta en considerar la història del dret com una ciència «tributària de la ciència històrica, en general en ordre als seus mètodes d'investigació i estudi, en projectar-se sobre el passat per descobrir els seus vestigis i reconstruir amb ells la configuració dels respectius sistemes que s'han succeït»,²⁰ fins al punt de tenir a la història del dret com una branca de la història general o més exactament de la història de la cultura. D'aquesta manera, la història del dret és història per l'enfocament o plantejament amb què s'enfronta al dret, sota una perspectiva històrica; i és dret pel seu objecte i contingut jurídics,²¹ alineant la disciplina sota aquesta perspectiva en el marc de les ciències jurídiques.²² Per al reconegut jurista català, en l'equilibri harmònic entre ambdues dimensions de la nostra disciplina està l'òptim recomanable. Per això, l'historiador del dret ha d'estudiar aquest dins del seu context polític, econòmic i social, del qual no pot prescindir; i alhora, ha de plantejar-se l'estudi del dret amb mentalitat jurídica, utilitzant correctament i amb propietat els diferents conceptes i categories jurídiques i emprant una terminologia adequada. La conclusió és, així, la utilització del mètode històric crític junt amb el mètode dogmàtic.²³

16. «El carácter de visión histórica del derecho, que le viene de este objeto, le comunica una cierta nota de ambigüedad o dualismo en la caracterización de su naturaleza, oscilante entre el campo de lo histórico y de lo jurídico» (Josep Maria FONT I RIUS, «Derecho histórico», p. 488). També a *Apuntes de historia del derecho español tomados de las explicaciones ordinarias de la cátedra*, Barcelona, 1969, p. 12-14.

17. Josep Maria FONT I RIUS, «Derecho histórico», p. 488-489.

18. *Apuntes de historia del derecho español...*, p. 12.

19. *Apuntes de historia del derecho español...*, p. 12.

20. *Apuntes de historia del derecho español...*, p. 12-13.

21. *Apuntes de historia del derecho español...*, p. 13.

22. *Apuntes de historia del derecho español...*, p. 13.

23. «La doble caracterización del estudio histórico del derecho, que acabamos de presentar, se proyecta a su vez en la orientación metodológica a seguir por dicho estudio para la consecución

Centrant-nos ja en l'objecte principal d'aquesta col·laboració, tenint en compte a més que Font Rius va ser alumne de l'esmentada facultat en aquells moguts anys de la Segona República, cal partir de la dada que la Universitat Autònoma de Barcelona respon en el seu origen a una de les reivindicacions d'autonomia de Catalunya, on va ocupar un lloc preeminent tot allò referent als assumptes relacionats amb l'educació universitària, ja que no podem passar per alt que ja a l'article 7 de l'Estatut català de 1932 apareixia recollit com a pilar cultural fonamental l'establiment d'una universitat a Barcelona que fos autònoma, tant respecte del Govern de la República com del Consell de la Generalitat.²⁴ L'esmentada autonomia va ser reconeguda, com se sap, per Decret del Govern d'1 de juny de 1933 firmat per Fernando de los Ríos Urruti (1879-1949),²⁵ en aplicació del que amb anterioritat ja havia previst el citat article de l'Estatut d'autonomia català, i va tenir com a conseqüència la creació, entre d'altres, de la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials. No obstant això, amb anterioritat a aquesta data de 1933, cal assenyalar que els estudis d'economia van tenir el seu pre-

del pleno conocimiento de los distintos órdenes jurídicos en su sucesión histórica [...] no hay duda que es lícito aplicar a su tratamiento el método histórico-crítico, propicio y peculiar de la ciencia histórica.[...] Pero, por otra parte, no puede olvidarse el objeto específico de los estudios histórico-jurídicos, a saber: el derecho, sistema de normas con lógica propia, y consiguientemente, la necesidad de servirse, juntamente con el método histórico, del método dogmático» (Josep Maria FONT I RIUS, «Derecho histórico», p. 490-491).

24. Per a l'examen dels plans d'estudi i el professorat de la Universitat Autònoma de Barcelona, és molt interessant l'*Anuari (1934-1935)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1934, p. 464, que recull, a més, el text complet del Decret d'Autonomia de la Universitat de Barcelona (p. 23-25), els dos decrets de nomenament dels deu vocals del Patronat —cinc designats pel Govern de la República (Gregorio Marañón Posadillo, Américo Castro Quesada, Antonio García Banús, Cándido Bolívar Pieltain i Antoni Trias Pujol), i igual nombre per part del Consell de la Generalitat (Pompeu Fabra, Domènec Barnés, August Pi i Sunyer, Joaquín Balcells i Josep Xirau). Ambdós decrets eren de la mateixa data, 1 de juliol de 1933 (p. 26-27), i en la seva composició final figura com a president del Patronat Pompeu Fabra; com a secretari, Joaquim Balcells, i la resta dels anteriorment nomenats com a vocals, si bé Américo Castro va dimitir, i la seva renúncia fou acceptada el 31 de maig de 1934, (p. 31). Els Estatuts de la Universitat (p. 35-49). Aporta també algunes dades el text de la conferència de POMPEU FABRA, «L'obra de l'Universitat autònoma», a *Conferències sobre la Universitat de Barcelona*, Barcelona, 1935, p. 129-152.

25. És convenient la consulta de la trilogia dirigida per Manuel J. PELÁEZ de l'*Epistolario selectivo de Fernando de los Ríos Urruti*, vol. I, Barcelona, 1993; vol. II, Barcelona, 1995, i vol. III, on es publica en l'apèndix la tesi doctoral de De los Ríos corregida, a càrrec de Manuel J. Peláez i María Encarnación Gómez Rojo, Barcelona, 1997. Aquest últim volum ha merescut, entre altres autors nacionals i estrangers, ser recensionat molt elogiosament per Filippo RANIERI, en la *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung* (Weimar, Viena, Colònia), 116 (1999), p. 694.

cedent a Barcelona, ja que entre les activitats promogudes pels Estudis Universitaris Catalans, que presidia Ramon d'Abadal i Calderó (1862-1945)²⁶ s'explicava en una Càtedra d'Economia Social i Política Aranzelària, on en algun dels cursos es donava més història econòmica del món primitiu que una altra cosa.²⁷ Íntimament unida a aquesta apareixia la Societat d'Estudis Econòmics, que va orientar la iniciativa d'un congrés d'economia que se celebrà a Barcelona el 1908, amb una participació de 350 congressistes. A la secció quarta de l'esmentat congrés, hi va haver una intervenció summament interessant a efectes del que aquí estem examinant. Es tractava de la proposta de Ramon Rucabado²⁸ sobre la creació d'una facultat d'economia a Barcelona. Rucabado, en la seva qualitat de secretari de la Societat d'Estudis Econòmics, en va fer diverses *desiderata* d'acció educativa²⁹ referents a l'ensenyament públic i privat de l'economia, tal és el

26. Vegeu la breu semblança escrita per Manuel J. PELÁEZ, «Raimon d'Abadal i Calderó», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (hispánicos, brasileños, quebequenses y restantes francófonos)*, vol. I, A-L, Saragossa i Barcelona, 2005, p. 41-42, núm. 1.

27. Donava aquestes classes Guillem Graell i Moles (1846-1927), als locals del Foment del Treball Nacional, els dilluns, dimecres i divendres de 7 a 8 de la tarda, i tenim notícia que la seva docència en els Estudis Universitaris Catalans va durar fins a l'any 1910. Sabem que Graell va desenvolupar lliçons sobre les teories de la motivació en el pensament d'Adolf Wagner i els mòbils coactius, religiosos, d'egoisme, d'amor al treball i de justícia. Va assenyalar també la importància del component ètic en l'ordre econòmic, i establia contínues relacions amb la sociologia, l'antropologia i la filosofia social. Vegeu Ricard FERRER i SMITH, «Ressenyes de les càtedres: Economia Social i Política Aranzelària», *Estudis Universitaris Catalans*, II (gener-febrer 1908), p. 50-53; II (març-abril 1908), p. 116-119, en aquest cas dedicat a l'estudi de l'economia d'Assíria, Egipte, Babilònia, Palestina i Fenícia; II (maig-juny 1908), p. 181-185, sobre Grècia i Roma, on Graell va comentar les tres disposicions de Soló destinades a restablir l'ordre a Atenes, que ell glossa amb els següents termes: «1a, la terra acabà d'ésser propietat exclusiva dels eupàtrides i pogué ésser posseïda amb tota propietat pels qui no eren nobles; 2a, el dret que tenia l'acreedor de vendre o empresonar el deutor fou abolit; i 3a, l'interès dels deutes fou reduït per medi d'un canvi al valor de la moneda» (p. 182-183); II (novembre-desembre 1908), p. 335-336, on analitza la vinculació que l'economia té amb el dret, l'estadística, la moral, la història i la sociologia. Guillem Graell va publicar el 1918 un treball important *Programa económico, social y político para después de la Guerra*. Graells el 1926 va participar en un cicle de conferències en la Institució Balmes de Barcelona per commemorar la publicació de les seves *Obras completas*. Van compartir aquesta mateixa tribuna, per al referit cicle sobre Balmes, Jaume Serra Hunter, Jaume Raventós, Antoni Rubió i Lluch, P. Casanovas i Jaume Collel (vegeu A. GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya*, vol. XX, Barcelona, 1986, p. 282).

28. Ramon Rucabado, natural de Barcelona (10 de desembre de 1884), va estudiar a les Escoles Pies de Sabadell, i s'examinà del Batxillerat en l'Institut General i Tècnic de Barcelona. Era fill de Manel Rucabado, natural de Barcelona, i de Maria dels Àngels Comerma, originària de Tarragona.

29. Vegeu Ramon RUCABADO i COMERMA, «Propaganda econòmica i creació d'una facultat d'economia», *Estudis Universitaris Catalans*, II (novembre-desembre 1908), p. 288-294. De Rucaba-

cas de la difusió —prèvia a la creació— d'associacions d'estudis econòmics, tractant de fomentar aquest tipus d'ensenyaments a les escoles especials,³⁰ però alhora va proposar la creació d'una facultat d'economia, tot assenyalant la manca d'un centre d'aquest tipus a Espanya, i considerant-ho com a capital no solament per a la preparació dels càrrecs de l'Administració pública sinó també per a la formació dels homes de negocis i per a la convenient preparació administrativa i financera dels parlamentaris i de tots els regidors dels municipis. Proposava l'existència d'una branca teòrica que compringués les matèries de geografia, etnografia, psicologia, sociologia i història econòmica del món, al costat d'una altra branca d'economia aplicada o pràctica que inclogués els ensenyaments de dret mercantil, dret internacional, higiene, teoria de la banca, comptabilitat pública, hisenda pública, administració i estadística al costat d'organització industrial.

El plantejament dels estudis econòmics que feia Rucabado era una mica rudimentari, però apuntava ja cap a una divisió clara entre el que després seria l'especialització entre la llicenciatura en economia general, o en economia política segons la denominació italiana, i en economia de l'empresa, encara que naturalment aquest tipus de divisions era molt aliè al contingut de la proposta portada al Congrés d'Economia de Barcelona de 1908. La creació d'una biblioteca d'economia al costat de l'esmentada facultat, en la qual es recollís no solament la bibliografia nacional sinó fonamentalment les publicacions estrangeres va ser objecte d'una esmena a la idea de Rucabado realitzada per Ferrer Smith,³¹ mentre que Pedro Estasén³² va intervenir per proposar la creació de seminaris d'investigació econòmica seguint el model alemany i nord-americà. D'altra banda, una altra iniciativa va ser en la línia d'Hower que va defensar la introducció de

do és aquí útil la seva obra *La enseñanza comercial y económica*, Barcelona, Societat d'Estudis Econòmics, 1911, 64 p., i un altre llibre de major entitat, *Apuntes sobre geografía económica en Bélgica*, publicat per la Junta de Ampliación de Estudios, Madrid, 1913, 210 p. Trobem alguna menció aïllada a Ramon Rucabado en Isidre Molas, *Lliga catalana*, Barcelona, 1973, vol. I, p. 27, i vol. II, p. 228. En plena maduresa professional, amb vint-i-nou anys d'edat, se li va ficar al cap fer els estudis de dret. Els va iniciar l'any acadèmic 1913-1914, i els abandonà en 1916-1917, després d'haver superat vuit assignatures. Lògicament en economia política va aconseguir excel·lent i matrícula d'honor (Arxiu Històric Universitari, Barcelona, expedient de Ramon Rucabado i Comerma).

30. Vegeu l'article de Josep Maria TALLADA I PAULÍ, «Els estudis econòmics en la carrera del enginyer», *Estudis Universitaris Catalans*, III (1909), p. 40-46.

31. Cfr. Ramon RUCABADO I COMERMA, *Estudis Universitaris Catalans*, II (novembre-desembre 1908), p. 292.

32. Cit. per Ramon RUCABADO I COMERMA, *Estudis Universitaris Catalans*, II (novembre-desembre 1908), p. 293.

l'economia en l'ensenyament mitjà, com a forma d'influir de manera pedagògica clara en la racionalització i en les pròpies estructures mentals de la joventut espanyola. No sembla que, des del punt de vista pràctic, tingués molta incidència la seva proposta, si ens atenim a la vigència temporal del pla d'estudis de batxillerat de 1903.

Entre les conclusions del congrés, hi havia la de dirigir-se a les corresponents corporacions econòmiques, per animar-les a la creació de càtedres d'Hisenda Pública, Economia Política i Geografia Comercial, tractant de fer arribar l'esmentat estímul igualment a les corporacions provincials i locals, perquè el portessin a efecte segons el que li permetessin els seus propis recursos econòmics. És, tanmateix, la conclusió 7a, paràgraf 1r del congrés, la que considerem més important als efectes que aquí ens interessin, que diu: «Dirigir-se al Govern, i també a les diputacions provincials, en súplica que estableixi una nova facultat que podria denominar-se d'Economia, en la qual s'ensenyin les assignatures necessàries per a la formació d'un bon cos d'empleats, tant de l'Estat, com municipals i provincials, com, per exemple: hisenda nacional i local, economia política general i aplicada, administració, política, higiene, viabilitat, etc. Ahora amb un pla d'estudis convenient, aquesta facultat seria d'utilitat inapreciable per a la investigació científica de l'economia».³³ Insistia, més endavant, en una ulterior conclusió en la conveniència d'incidir sobre l'Administració pública perquè s'erigissin biblioteques especialitzades d'economia que facilitessin els estudis a aquelles persones interessats en els aspectes econòmics, socials, comptables, empresarials, geogràfics i antropològics.

Igualment mereix ser destacat que, a començaments de setembre de 1931, el Comitè Econòmic d'Unió Catalana va presentar una ponència que contenia l'Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia³⁴ que, en el seu inici, tractava de determinar l'objectiu que havien de tenir aquestes, tenint en compte que, en ser l'economia una disciplina de caràcter preferentment pràctic, les facultats on es donés haurien de tendir a formar per una banda persones pràctiques i, per altra, especulatives. En qualsevol cas, les facultats d'economia havien de centrar la seva activitat en formar persones capaces de desenvolupar l'ofici per al qual havien adquirit preparació específica com a banquers, comerciants, industrials, etc., no com una caixa de sastre independent sinó en estreta relació amb altres sectors de les activitats econòmiques, i de l'economia nacio-

33. Cit. per Ramon RUCABADO I COMERMA, *Estudis Universitaris Catalans*, II (novembre-desembre 1908), p. 294.

34. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931.

nal en general, ja que únicament d'aquesta forma es podria establir una sòlida coordinació entre teòrics i pràctics essencial per al progrés econòmic de qualsevol país. Per la seva part, els especulatius havien de dedicar-se a la investigació per fer avançar la ciència econòmica espanyola i catalana i d'ells havien de sortir els futurs docents de la facultat.³⁵ En consonància amb aquest objectiu, la ponència proposava la divisió dels estudis cursats a la facultat en dos grups principals, el primer corresponia a la llicenciatura en economia i incloïa el conjunt de coneixements teòrics indispensables dins d'una formació que es pretenia que fos de caràcter fonamentalment pràctic, mentre que el segon s'atenia al doctorat i comprenia estudis d'alt nivell especialitzats i amb caràcter especulatiu. Per a l'ingrés en la llicenciatura, n'hi havia prou amb acreditar una formació general suficient en la qual l'alumne hagués superat totes les assignatures del batxillerat,³⁶ si bé «l'avantprojecte es fa ressò de la tendència predominant a favor d'establir un examen d'ingrés en les futures facultats d'economia, per a la qual cosa suggereix algunes assignatures de les projectades si bé els ponents no semblava que compartissin aquesta tendència».³⁷

Les matèries que integraven els diferents cursos acadèmics de la llicenciatura quedaven estructurades segons aquest avantprojecte en tres grups, a saber: les auxiliars, les complementàries i les corresponents a l'economia pròpiament dita i a les seves aplicacions pràctiques. Entre les auxiliars es trobaven les llengües, l'ensenyament de les quals assignat a professorat especialitzat, s'havia de limitar, per una banda, a completar els coneixements lingüístics en l'idioma francès, anglès o alemany adquirits per l'alumne en el batxillerat amb especial referència a la seva aplicació a la terminologia econòmica i, per un altra a donar coneixements d'una tercera llengua, generalment l'anglès o l'alemany, ja que el francès era la segona llengua generalitzada en els estudis espanyols d'aquell moment. Qualsevol d'aquests idiomes moderns podria donar-se materialment en alguna facultat especialitzada i, per tant, no havia de ser necessàriament a les instal·lacions de la Facultat d'Economia. També entre les assignatures auxiliars es trobaven la comptabilitat, especialment en el seu aspecte teòric i general, i la tecnologia, que comprenia l'obtenció de coneixements suficients sobre les tècniques agrícoles, mineres, industrials i comercials, en entendre els autors de la po-

35. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 1.

36. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 2.

37. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, apèndix.

nència que els esmentats coneixements eren absolutament necessaris per poder afrontar i resoldre amb èxit un problema econòmic i per entendre la teoria econòmica implícita. La importància que la comissió encarregada de la redacció de l'avantprojecte concedia a aquesta assignatura arribava fins a l'extrem de considerar que era la manca de coneixements tècnics la que originava la incapacitat de la majoria dels economistes davant els problemes d'ordre pràctic i comportava el menyspreu dels teòrics per part dels pràctics. Les matemàtiques constituïen la quarta de les assignatures del grup de les auxiliars segons el text de la ponència, que considerava que el seu estudi, dins de la llicenciatura en economia, havia de tenir un doble objectiu. D'una banda, la formació intel·lectual de l'alumne, en considerar que sols aquesta disciplina afavoria l'hàbit d'esquematzar els problemes i plantejar-los en forma clara i coordinada, mentre que com a ciència auxiliar servia per expressar concretament certs problemes de l'economia i com a instrument indispensable al servei de l'estadística. La importància concedida a les matemàtiques va quedar plasmada en l'avantprojecte en dos cursos, en els quals partint de l'aprofundiment en els coneixements d'aquest tipus adquirits en el batxillerat es pretenia arribar a la transmissió als alumnes dels fonaments de l'anàlisi de funcions. Aquest contingut es considerava suficient per als alumnes de la llicenciatura ja que una major extensió dels estudis de matemàtiques tenia el perill d'habituar l'estudiant a considerar excessivament els problemes econòmics com a susceptibles de ser expressats en termes matemàtics cosa que finalment els apartaria de la realitat, ja que per la seva naturalesa mateixa molts problemes econòmics no poden ser sotmesos ni subjectes a les regles i mètodes matemàtics. D'altra banda, l'estudi de l'economia matemàtica era matèria del doctorat centrat en una de les seves especialitats, l'estadística superior, mentre que la geografia econòmica (amb especial referència a Espanya i Catalunya), poc tractada en els plans d'estudi de batxillerat, tancava l'elenc d'assignatures auxiliars, totes les quals com a preparatòries que eren per a l'estudi de l'economia s'hi haurien de cursar amb anterioritat, excepte el segon curs de matemàtiques, que segons la ponència podria coincidir amb el primer d'Economia, i les llengües l'estudi de les quals podria estendre's als tres cursos que segons l'avantprojecte incloïa la llicenciatura.³⁸

Menció especial mereix l'estadística com a ciència auxiliar de primer ordre de l'economia, si bé la ponència posava èmfasi que no era convenient fer-ne ressaltar massa la importància perquè era possible caure en l'error de convertir els economistes en estadístics en comptes d'en economistes que se servissin de l'es-

38. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 2-5.

tadística, matèria l'estudi de la qual s'inclouïa en els dos últims cursos de la llicenciatura al costat dels d'economia.³⁹ Per als que volguessin especialitzar-se en estadística, la ponència reservava el doctorat.

En un altre ordre de coses, entenien els ponents que l'estudi de la història de l'economia amb referència especial a les grans potències econòmiques de l'època, a Espanya i a Catalunya, constituïa un complement indispensable per a l'estudi de l'economia, i n'inclogueren, per tant, l'ensenyament al segon any de la llicenciatura junt amb el curs elemental d'economia. La mateixa consideració d'assignatures complementàries tenien les matèries de dret i de política —on s'inclouïa el dret administratiu—, en el primer i segon curs del programa de la llicenciatura respectivament. Finalitzava la relació de complementàries la sociologia, que es donaria en el segon i tercer any acadèmic.⁴⁰

L'economia pròpiament dita constitueix la primera de les assignatures de l'últim grup dels anteriorment esmentats i el seu estudi, segons proposava aquest avantprojecte, es dividia en economia elemental (estudi introductor de tota la teoria econòmica incloent-hi banca i moneda), en segon curs; economia superior (incloent-hi la teoria econòmica i història comparativa de les teories econòmiques) en tercer curs i banca i moneda també en l'últim curs de la llicenciatura. Dins de les aplicacions pràctiques de l'economia política superior, figuren les finances públiques i les finances privades, ambdues incloses dins de la programació docent corresponent al tercer curs. Igualment en aquest últim curs, sota el títol d'economies comparades, la ponència proposava establir una assignatura de caràcter eminentment pràctic, destinada a l'estudi comparatiu dels sistemes econòmics dels principals països on es tractaria d'aplicar a la realitat tot allò estudiat anteriorment de forma conjunta.⁴¹

En síntesi, el programa que en aquest avantprojecte es proposava per a la llicenciatura d'econòmiques incloïa en primer curs set assignatures: llengua I, comptabilitat (teoria i pràctica), tecnologia I, matemàtiques I, geografia econòmica, dret I (fonaments del dret i història del dret econòmic) i política I (teoria política i història de les organitzacions polítiques). Per al segon any de la llicenciatura l'avantprojecte preveia que l'alumne estudiés llengua II, tecnologia I, matemàtiques I, estadística elemental, història de l'economia, dret I (dret contractual i estudi del dret civil i del dret mercantil espanyol i comparat), política I

39. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 5.

40. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 5-6.

41. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 6.

(Administració pública: funcionariat i organització política comparada dels diferents estats amb especial referència a Espanya), sociologia I (l'home i la societat, psicologia individual i social i teories socials, religions i ètica) i economia elemental (estudi introductori de la teoria econòmica). La carrera finalitzava amb vuit assignatures, a saber, llengua III; estadística superior; sociologia II (administració social i problemes socials de les indústries modernes); economia, dividida en economia superior (història comparativa de les teories econòmiques i teoria econòmica) i banca i moneda; finances públiques (pressuposts, impostos i deute); finances privades i economies comparades.⁴² Tots aquests ensenyaments es complementarien, amb l'objectiu de mantenir l'alumne en constant relació amb la realitat, amb conferències i cursos dictats a la facultat mateixa per tècnics de prestigi reconegut, amb visites explicades a bancs, tallers, companyies mercantils i mercats borsaris on es mostrarien a l'alumne les claus del funcionament pràctic d'aquests organismes, i amb cursos de breu durada sobre temes d'actualitat en els quals intervindrien especialistes en diverses matèries de contingut econòmic. La ponència citava —com a exemples— l'economia barcelonina, les finances municipals, la història de la indústria tèxtil catalana o l'economia russa, entre altres temàtiques.⁴³ Una vegada cursats amb el suficient aprofitament tots aquests ensenyaments, l'alumne hauria adquirit la formació teòrica i pràctica suficient per rebre el seu títol de llicenciat, si bé la ponència assenyala que potser fos convenient abans que això succeís que l'alumne presentés una petita memòria o tesi de llicenciatura.⁴⁴

D'altra banda, el doctorat es reservava per a aquells alumnes amb interès docent o investigador que volguessin formar part de l'estament docent de la facultat o simplement per als alumnes que volguessin ampliar els seus estudis de forma més especialitzada. En aquest grau es proposaren quatre grups d'estudis especialitzats: estadística, economia, finances públiques i sociologia,⁴⁵ és a dir, «ensenyaments de caràcter especulatiu que per la seva pròpia naturalesa no tindrien espai dins la llicenciatura». El doctorat assoliria una durada de dos anys, al terme dels quals s'exigia a l'alumne la presentació d'una tesi que, una vegada aprovada, conferiria a aquell el títol de doctor en l'especialitat corresponent, i

42. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 7-8.

43. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 10-11.

44. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 12.

45. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 12.

que podria ser publicada per la facultat, institució que contribuiria d'aquesta manera a la formació d'una biblioteca econòmica, al servei dels propis alumnes de la facultat i de qualsevol altra persona interessada en aquests temes, un dels objectius perseguits per l'avantprojecte, que abundava, d'altra banda, en l'obtenció d'aquesta finalitat en recollir la possibilitat que la facultat edités, amb cadència periòdica, un butlletí en el qual col·laboressin professors i alumnes, de tal manera que els treballs d'aquests últims que fossin seleccionats per a la seva posterior publicació, haurien de ser tinguts en compte en les qualificacions. L'esmentat butlletí, a més de servir d'esperó als alumnes per desenvolupar tasques d'investigació, es convertiria en una publicació de caràcter econòmic oberta al públic en general.⁴⁶

Quant a l'elecció del professorat, aquesta ponència sobre l'estructuració de les facultats d'economia de 1931 precisava que seria convenient reclutar-los entre aquells que per la seva trajectòria i desenvolupament professional haguessin demostrat clarament no només tenir coneixements teòrics d'economia sinó, fonamentalment, saber-los aplicar a la pràctica. Aquests serien preferits com a docents de la facultat davant els que només poguessin acreditar estar en possessió de títols universitaris de caràcter essencialment teòric. D'altra banda, era especialment desitjable que les noves facultats d'econòmiques tinguessin la màxima independència respecte de les altres existents, per la qual cosa la ponència recomanava que —per assolir aquest objectiu— posseïssin unes instal·lacions al marge i separades de la resta de facultats.⁴⁷

Quant als estudis jurídics cal destacar que ja en 1933 Fernando de los Ríos Urruti va elevar al Consell de Cultura (que substituïa al Consell d'Instrucció Pública i Belles Arts) les «Bases d'un projecte de reforma dels ensenyaments universitaris espanyols», en particular les de la Facultat de Dret.⁴⁸ Amb la reforma es proposava renovar el mètode dels ensenyaments jurídics intentant que els alumnes adquirissin més una capacitat de raonament jurídic que un aprenentatge memorístic de coneixements sense aplicació pràctica. Per aconseguir aquesta finali-

46. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 11.

47. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Avantprojecte d'Estructuració de les Facultats d'Economia. Ponència del Comitè Econòmic d'Unió Catalana de 10 de setembre de 1931, p. 14.

48. El text complet d'aquestes «Bases d'un projecte de reforma dels ensenyaments universitaris espanyols» remès al Consell citat el 1933 i redactat parcialment i revisat per Fernando de los Ríos Urruti, es troba publicat a Manuel J. PELÁEZ i Concepción SERRANO, *Epistolario selectivo de Fernando de los Ríos Urruti II*, Barcelona, 1995, p. 88-99, que reproduïx un document solt del lliçall 1381 contingut a l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca, Guerra Civil, Madrid, Secció Político-Social.

tat es preveia combinar cursos denominats *generals* o *expositius* amb d'altres de caràcter monogràfic. El projecte pretenia, doncs, que l'ensenyament del dret fos no solament teòric sinó també pràctic, i distingia entre el títol de llicenciat a qui s'atribuïa una significació purament universitària i el d'advocat, com a estrictament professional. La Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials comprendria la llicenciatura en dret i ciències econòmiques i socials, les escoles d'aplicació o preparació professional, l'organització de l'aprenentatge professional dels advocats i els instituts d'investigació, seminaris o centres de treball científic en les diverses branques del dret i de les ciències socials. Sobre la manera d'accés a la facultat citada, la base 2a del projecte restringia l'ingrés a aquells alumnes que haguessin complert disset anys i acreditessin haver superat els estudis preparatoris corresponents o haguessin sofert el corresponent examen d'ingrés comú a totes les facultats, a més dels fixats concretament per cada facultat. Serien, per tant, comuns a totes les facultats, la realització d'exercicis escrits (redacció d'una composició en castellà i traducció d'un text en anglès o alemany amb ajuda del diccionari), que serien eliminatoris, i d'exercicis orals (consistents en la lectura i traducció a llibre obert d'un text en francès corrent). A més de superar amb èxit aquestes proves, l'alumne que desitgés ingressar a la Facultat de Dret sense realitzar el curs preparatori d'un any, havia de sofrir un examen d'ingrés característic d'aquesta facultat, que constaria de nou proves escrites i orals; les primeres (versió llatina d'un text jurídic i gramàtica, i composició escrita sobre un tema de llengua i literatura espanyola o d'història de la cultura, història política o geografia política) serien eliminatòries, i les segones constarien de cinc exercicis o apartats (lectura i comentari gramatical, filològic i literari d'un passatge d'un autor, contestació a preguntes de filosofia, respostes a qüestions sobre història de la cultura, història política i geografia política, lectura i traducció d'un text francès modern sense diccionari i lectura i traducció d'un text en alemany o en anglès, per al qual aquesta vegada sí sembla que els alumnes podien disposar de l'ajuda del diccionari, ja que en la proposta no s'indica el contrari).

La consecució del grau de llicenciat, expedit per aquesta facultat, quedava supeditada a la superació de dos grups d'ensenyaments, un de caràcter informatiu i un altre de caràcter científic. Les disciplines del primer grup (introducció a les ciències jurídiques i socials, elements d'història i institucions del dret romà, elements d'història del dret espanyol, institucions de dret privat, institucions de dret públic, institucions de dret penal, institucions de dret processal i economia política) quedaven agrupades en dos cursos acadèmics al final dels quals l'alumne s'hauria de sotmetre a un examen de conjunt sobre totes les matèries contingudes en ell, amb proves escrites i orals. Ja en el segon període, l'estudiant podria elegir entre matèries com dret privat, dret públic, dret penal, ciències

econòmiques i història del dret. Totes aquestes àrees jurídiques, subdividides al seu torn en moltes altres assignatures, tenien la consideració de cursos monogràfics i en qualsevol dels casos, l'elecció de l'alumne havia de ser aprovada per la Facultat. A més d'aquests ensenyaments reglats, es preveia també en les Bases la possibilitat que l'estudiant pogués seguir un pla diferent dels que hem descrit, sempre que s'hi inclogués un nombre de matèries no inferior a l'establert. Una vegada superat aquest segon període, l'alumne estaria per fi en condicions d'obtenir el títol de llicenciat sempre que superés determinades proves escrites i orals que serien diferents segons la matèria que hagués estat elegida. Tot l'anterior respondria a l'aspecte teòric de l'ensenyament. Tanmateix, en la faceta de la preparació pràctica professional per a la carrera jurídica, les «Bases per al projecte de reforma dels ensenyaments universitaris espanyols» a les quals ens estem referint, distingien quatre vies d'accés a la pràctica de les professions relacionades amb el món jurídic: l'Escola d'Estudis Jurídics i Econòmics (destinada a la preparació dels funcionaris de l'Estat fonamentalment), l'Escola Forense (encarregat de la formació dels futurs jutges, funcionaris del Ministeri Fiscal, notaris i registradors), l'Escola d'Estudis Penals i les Escoles de Dret, que, d'acord amb el Col·legi d'Advocats, iniciarien als nous llicenciats a la pràctica forense. Per a l'exercici de l'advocacia seria, doncs, necessària l'obtenció del corresponent títol expedit per aquesta escola. Hi «podrien aspirar tots els llicenciats en dret que realitzin el corresponent aprenentatge durant un any en un bufet d'advocats i sis mesos en una oficina judicial i en una entitat bancària o industrial».⁴⁹

En el que fa referència a la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials de la Universitat Autònoma de Barcelona, cal fer notar que, segons el previst en el Pla de 1933, s'hi podrien obtenir els títols tant de llicenciat com de doctor en dret,⁵⁰ i que propugnava com a principals objectius «la formació d'una cultura jurídica fonamental, la preparació universitària per als professionals del dret, la investigació científica i la formació de futurs investigadors i la difusió extrauniversitària de la cultura en els aspectes relacionats amb la Facultat».⁵¹ Precisament en compliment d'aquest últim objectiu es van donar conferències a càrrec de Lluís Nicolau d'Olwer (1888-1960), Gabriel Alomar i Vilallonga (1873-1941), Salvador de Madariaga (1886-1978), Joan Estelrich (1896-1958),⁵²

49. M. J. PELÁEZ i C. SERRANO, *Epistolario selectivo de Fernando de los Ríos Urruti II*, p. 98-99, doc. núm. 27.

50. *Anuari (1934-1935)*, p. 227.

51. *Anuari (1934-1935)*, p. 227.

52. Consulteu Manuel J. PELÁEZ, «Joan Estelrich Artigues (1896-1958)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. I, p. 304-305, núm. 219.

Manuel Serra i Moret (1884-1963), Antoni Rovira i Virgili (1882-1949), Miquel Vidal i Guardiola (1887-1950) i Joaquim Xirau i Palau (1895-1946).⁵³

L'organigrama de la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials d'aquell primer curs 1934-1935 apareixia encapçalat per Josep Maria Boix i Raspall (1887-1973),⁵⁴ com a degà, i Luis García de Valdeavellano (el mestre del professor Josep Maria Font i Rius),⁵⁵ que va exercir les funcions de secretari.⁵⁶ La Comissió Executiva estava integrada, a més de pel degà i secretari ja esmentats, per Jaume Algarra,⁵⁷ Josep Alguer⁵⁸ i Eugenio Cuello Calón.⁵⁹

En el curs acadèmic 1934-1935 el pla d'estudis de la facultat oferia als alumnes la possibilitat de realitzar lliurement els cursos sempre amb el límit d'atenir-se a les Normes d'Organització d'Estudis de la Facultat, si bé els oferia un pla model quant a les assignatures obligatòries de la llicenciatura que constava de dos períodes. El primer període comprenia dos cursos en els quals s'impartien matèries bàsiques encara que amb un aprofundiment elemental (introducció a la ciència del dret, dret romà, dret civil I, dret polític i economia constituïen les assignatures proposades per al primer curs, mentre que història del dret, dret civil II, dret administratiu, dret penal i dret processal eren les matèries integrants del segon), en tant que en el segon període es pretenia l'especialització de l'alumne no solament per la superació d'un determinat nombre d'assig-

53. *Anuari (1934-1935)*, p. 257.

54. Sobre aquest personatge vegeu Albert PÉREZ-BASTARDAS, *Josep Maria Boix i Raspall (1887-1973)*, Barcelona, 2001. Més recentment, Patricia ZAMBRANA MORAL, «Josep Maria Boix Raspall (1887-1973)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. 1, p. 154-155, núm. 145.

55. Manuel J. PELÁEZ, «Luis García de Valdeavellano Arcimís (1904-1985)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. 1, p. 346-348, núm. 342.

56. A García de Valdeavellano li va ser concedida una pensió per la Junta d'Ampliació d'Estudis i Investigacions Científiques per Ordre Ministerial de 21 de juny de 1934 d'onze mesos de durada per realitzar estudis a França, Alemanya, Itàlia i Àustria sobre la ciutat en l'edat mitjana, de la qual a començaments d'octubre de 1934 encara no havia començat a gaudir per l'acompliment d'aquest càrrec en la nova Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials (Vegeu JUNTA DE AMPLIACIÓN DE ESTUDIOS E INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS, *Memoria correspondiente a los cursos 1933 y 1934*, Madrid, 1935, p. 174).

57. Manuel J. PELÁEZ, «Jaume Algarra Postius (1879-1948)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. 1, p. 71-72, núm. 35.

58. Manuel J. PELÁEZ, «José Alguer Micó (1900-1937)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. 1, p. 72, núm. 36.

59. *Cfr. Anuari (1934-1935)*, p. 221. Sobre l'esmentat i renombrat penalista, objecte d'altra banda dels majors descrèdits per part de Luis Jiménez de Asúa, vegeu Manuel J. PELÁEZ, «Eugenio Cuello Calón (1879-1963)» a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. 1, p. 261, núm. 255.

natures, sinó també per la seva participació en el seminari a través de treballs o cursos monogràfics i per la realització de cursos especials. Per aquest motiu l'ensenyament, en aquest segon període del pla d'estudis proposat, es diversificava en quatre grups: dret privat, dret públic, dret penal i ciències econòmiques, en tots els quals haurien de donar-se unes assignatures comunes, en compliment d'allò disposat a l'article 51 de l'Estatut de la Universitat Autònoma que exigia per a la validesa del títol de llicenciat l'haver cursat un nombre mínim de matèries integrants del pla d'estudis de l'Estat,⁶⁰ que eren dret canònic, ciència i legislació financera, dret mercantil, dret internacional públic i privat i filosofia del dret. A més d'aquestes matèries comunes a les quatre especialitats, en la de dret privat es donaria dret romà, dret civil I, dret civil català,⁶¹ dret civil II i dret pro-

60. *Anuari (1934-1935)*, p. 241.

61. La importància del dret civil català va quedar clarament de manifest en els ensenyaments del pla d'estudis de la facultat barcelonina. D'altra banda, de tots és sabut com preocupava la redacció de l'apèndix del dret català al Codi civil, la qual cosa no s'aconseguiria com a norma positiva fins a la publicació de la compilació del dret civil català de 1960. Tanmateix, en relació amb aquesta matèria resulten molt interessants les observacions inèdites que un advocat barceloní, Euras, va elaborar al Vendrell el juny de 1931, a instàncies d'Àngel Ossorio y Gallardo, llavors president de la Comissió Jurídica Assessora —sobre aquest personatge pot resultar molt interessant consultar Patricia ZAMBRANA MORAL, *El epistolario jurídico y político-andaluz de Àngel Ossorio y Gallardo (1927-1935)*, Barcelona, 1997, 156 p.— en relació amb determinats articles de l'apèndix citat, en particular, els referents a la majoria d'edat catalana als vint-i-cinc anys. En aquest sentit, Euras estimava que s'havien de modificar els articles 12 i 17; el primer per estimar que la Comissió no tenia facultats per a realitzar aquesta modificació quan la regla general era que els beneficis de la majoria de edat s'aconseguissin als vint-i-tres, i el segon, perquè encara que es recollís a l'apèndix que la majoria catalana s'aconseguia als vint-i-cinc anys de edat, s'havia de reconèixer la capacitat per atorgar capitulacions matrimonials als majors de vint-i-tres anys però encara menors de vint-i-cinc. Pel que fa a les facultats del marit per alienar els béns dotals de la seva dona, el lletrat Euras no es mostrava d'acord amb el contingut de l'article 54 i estimava que s'havia de suprimir la possibilitat que el marit pogués alienar l'heretat de la seva muller a instàncies d'algun copropietari. Una altra problemàtica eren els drets i deures dels *rabassaires* en els predis rústics catalans, sobretot els referits als desnonaments. Sobre aquesta figura jurídica a la qual es feia referència a l'art. 228 l'advocat del Vendrell es mostrava favorable a la defensa dels drets de l'arrendador i al fet que en el seu contingut es consignés la circumstància que en cas de falta de pagament o expiració del termini del contracte pogués exercir l'arrendador l'acció de desnonament, possibilitat que ja apareixia recollida a l'articulat general del Codi civil, ja que si no, s'estaria obligant als arrendadors del territori català a interposar demandes de judicis declaratius per a recuperar la possessió d'unes terres sobre les quals mai havien perdut el dret de propietat. I quant al dret successori, als aspectes relacionats amb substitucions (art. 264), fideïcomisos (art. 318) i mandats, defensava Euras que en l'article 334 s'havia d'usar l'expressió *albaceas universales* en lloc de *mandatarios post mortem*, ja que li semblava inadequada la utilització d'aquell vocable jurídic atès que el mandat és un contracte de la validesa del qual s'extingeix amb la mort del mandant. Pel que fa a testaments sacramentals, l'advocat català en les seves observacions enviades a Ossorio y Gallardo es mostrava tremendament crític i es congratulava pel fet que no

cessal civil; en dret públic: teoria de l'estat, dret administratiu, dret constitucional, dret públic català i dret penal. Aquells que cursessin l'especialitat de dret penal, havien de superar a més del dret penal, psicologia forense, criminologia i penologia, dret processal penal i psiquiatria i medicina legal, mentre que els que optessin per les ciències econòmiques havien de cursar economia teòrica, història de les doctrines econòmiques, economia aplicada, estadística, política social i legislació del treball.⁶²

L'alumne hauria de superar, per obtenir el grau de llicenciat, tant les assignatures comunes com les pròpies de cada especialitat, a més d'uns altres dos cursos, a elecció de l'alumne, entre tots els que organitzés cada any la Universitat, i l'elecció de l'estament docent havia de ser aprovada per la pròpia Facultat.⁶³

Dins del programa d'assignatures que s'oferien als alumnes i s'ensenyaven a la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques de la Universitat de Barcelona en aquell primer curs 1934-1935, dins del primer període s'inclouïen introducció a la ciència del dret, a càrrec de Josep Xirau; institucions de dret romà, impartida per Eusebio Díaz, institucions de dret civil, impartida per Blas Pérez González (1989-1978) —qui després fou, des del 13 de setembre de 1942 fins al 25 de febrer de 1957, ministre de la Governació—, que incloïa, d'una banda, noranta hores destinades a explicar drets reals i obligacions, junt amb unes altres noranta lliçons en què es desenvolupaven els aspectes fonamentals dels contractes, família i successions. També hi havia institucions de dret polític, encarregada a Gonzalo del Castillo; institucions de dret administratiu, dirigida per Jesús Sánchez-Diezma Bachiller; institucions de dret penal, assignada a Eugenio Cuello Calón; institucions de dret procesal, explicada per Josep Maria Giralt; elements d'història del dret espanyol, que des de 1933 impartien (almenys sobre el paper) Luis García de Valdeavellano⁶⁴ i Jaume M. Mans i Puigarnau (al qual la Junta d'Ampliació d'Estudis i Investigacions Científiques va concedir per Ordre Ministerial de 21 de juny de 1934 una pensió de vuit mesos de durada per realitzar estudis a

haguessin estat inclosos a l'apèndix, al temps que s'inclinava per la seva total derogació. (Podeu consultar el text en l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca, Madrid, Guerra Civil, Secció Político-Social, carpeta 734, document solt).

62. *Anuari (1934-1935)*, p. 239-241.

63. *Anuari (1934-1935)*, p. 241.

64. M. J. Peláez ha il·lustrat com va guanyar la Càtedra de Barcelona García de Valdeavellano y Arcimís a *Infrahistorias e intrahistorias del derecho español del siglo XX*, Barcelona, 1995, p. 151-194, encara que ell se centri més, dintre d'aquesta trifulca científica, en les figures de Ferran Valls i Taberner (1888-1942) i de Juan Beneyto Pérez (1907-1994). Podeu consultar la semblança de Beneyto a Manuel J. PELÁEZ, *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. I, p. 144-146, núm. 128.

l'estranger, concretament a Alemanya, sobre història jurídica i econòmica que a començaments d'octubre de 1934 encara no havia començat a gaudir per ser incompatible amb el compliment efectiu de les seves tasques docents a Barcelona),⁶⁵ i economia política a càrrec del citat Jaume Algarra, que la desenvolupava en noranta lliçons els dimarts, dimecres i dissabtes de 9 a 10 del matí.

Ja en el segon període de la llicenciatura el pla de 1933 «integrava història del dret romà, un dret romà comú a càrrec de Josep Oriol Anguera de Sojo centrat en la influència a Occident del dret romà i les novel·les de Justinià, un dret comercial romà impartit per Eusebio Díaz,⁶⁶ un dret canònic explicat per Francesco Gómez del Campillo, un dret de la propietat i limitacions del domini que desenvolupaven Blas Pérez i Josep Alguer, un curs general de dret civil català impartit per Ramon Coll i Rodés»;⁶⁷ alhora que una disciplina d'evolució del dret privat català des de la dinastia carolíngia fins al segle XVI; i una matèria de tres classes dedicada al dret de l'illa de Sardenya en relació amb el dret català que dictava el ja citat Anguera de Sojo, que va ser fiscal general de la República, i que es limitava a recollir el contingut d'un ampli treball seu sobre el dret català a Sardenya publicat a la *Revista Jurídica de Catalunya*.⁶⁸ També hi havia dret mercantil, en el qual Josep Maria Boix i Raspall donava docència tant sobre aspectes gene-

65. JUNTA DE AMPLIACIÓN DE ESTUDIOS E INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS, *Memoria correspondiente a los cursos 1933 y 1934*, p. 176.

66. Consulteu Manuel J. PELÁEZ, «Eusebio Díaz González (1878-1968)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. I, p. 265-266, núm. 261.

67. Vegeu Josep Maria MAS SOLENCH, «Ramon Coll Rodés (1883-1948)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. I, p. 238, núm. 228.

68. Josep Oriol ANGUERA DE SOJO, «El dret català a l'illa de Sardenya», *Revista Jurídica de Catalunya*, XIX (1913), p. 392-446, que, entre altres coses, descobria i comentava l'existència d'un Decret de Nova Planta per a l'illa de Sardenya. L'article ha passat desapercbut per a bona part de la doctrina i de la manualística històricojurídica. La ignorància ha estat extrema i José Luis Bermejo Cabrero, actual catedràtic de la Universitat Complutense, el 1979 es permetia dir que «había descubierto un nuevo Decreto de Nueva Planta, el de Cerdeña.» Vegeu «Un decreto más de Nueva Planta», *Revista del Departamento de Derecho Político* (Universidad Nacional de Educación a Distancia), 5 (1979-1980), p. 129-144. El cas de Bermejo va ser recollit pel tràgicament desaparegut Josep Maria GAY I ESCODA, en un ampli treball titulat «La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya: Edició de la consulta original del Consell de Castella, de 13 de juny de 1715», *Revista Jurídica de Catalunya*, LXXX (1982), p. 7-41 i 261-348, per a l'estudi al complet. Amb més claredat ho diuen Manuel J. PELÁEZ i Elías ROMERO, «Comentario preliminar», a Ferran VALLS TABERNER, *Estudios menores de derecho público y civil de Cataluña (siglos XVIII, XIX y XX)*, Barcelona, 1985, p. 9-59, de *qua vid.* p. 36-37, i Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL, *Historia general del derecho catalán hasta el siglo XVIII*, Barcelona, 1989, p. 112, nota 1. Ho reiteren Manuel J. PELÁEZ i Josep Maria TARRAGONA en «Josep Oriol Anguera de Sojo (1879-1956)», a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. I, p. 100-101, núm. 69.

rals d'aquesta disciplina com sobre les aportacions per a la reforma del Codi de Comerç espanyol i un Dret de la navegació, resumit en dotze lliçons, que explicava Rafael Gay de Montellà (1882-1969) els dilluns, dimecres i divendres de 12 a 13 hores, a partir del mes de gener.⁶⁹ En aquest últim, les temàtiques examinades eren: armaments, consideració jurídica general, formes i agents; la nau: conceptualització, nacionalitat, personalitat, propietat i càrrega; els transports: el contracte, fórmules antigues i modernes de noliejament i altres modalitats de transports, al costat dels requisits i elements personals i reals que es donen cita en aquesta complexa i completa realitat contractual; accidents: git —en què la nota històrica era imprescindible, natural d'altra banda en una institució de gairebé tres mil anys d'existència—, abordatges, salvament, assistència i avaries. Altres ensenyaments eren dret processal civil, impartit per Xirau i James Goldschmidt —centrat, entre d'altres temàtiques, en l'anàlisi del sistema de la Llei d'enjudiciament civil i els mitjans d'impugnació de les resolucions judicials, juntament amb l'estudi comparat del dret procesal civil espanyol i alemany—; història del dret privat espanyol medieval, juristes castellans del segle XVI —reduït a dues conferències que corrien a càrrec d'Anguera de Sojo—; tècnica notarial, desenvolupada per Josep Maria Farré Moregó, destinada a l'estudi teòric i pràctic de l'instrument públic; filosofia del dret, amb Gonzalo del Castillo com a professor encarregat; teoria de l'Estat i dret constitucional; la doctrina de Léon Duguit,⁷⁰ a càrrec de Josep Maria Pi i Sunyer, docent també de dret públic català, on s'oferia als alumnes nocions sobre les fonts del dret públic català, els projectes d'autonomia catalana o l'organització de la Generalitat, entre d'altres temàtiques; dret administratiu i domini públic, dret municipal; dret internacional públic i privat; institucions socials i polítiques de Catalunya en l'edat mitjana; dret públic eclesiàstic; dret penal; criminologia i penologia; psicologia forense; psiquiatria forense i medicina legal; dret processal penal; legislació del treball, i política social.⁷¹

69. Vegeu Manuel J. PELÁEZ, «Rafael Gay de Montellà (1882-1969)» a *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos*, vol. 1, p. 372, núm. 365.

70. És interessant la consulta d'Evelyne PISTER-KOUCHNER, *Le service public dans la théorie de l'État de Léon Duguit*, París, 1972.

71. Un resum sobre les matèries que es donaven a la facultat pot veure's en la ponència de Manuel J. PELÁEZ, «Las facultades de Derecho y de Filosofía y Letras de la Universidad Autónoma de Barcelona (1933-1939). Organización de los estudios, curricula, profesores», en el congrés *Universités en Europe. Institutions Universitaires du Moyen Âge à nos Jours: Structure-Organisation-Fonctionnement* (Milazzo, 27 de setembre a 3 d'octubre de 1993), Soveria Mannelli, 1995, p. 705-722, i parcialment publicada (sols allò referent a la Facultat de Dret, encara que amb anotacions) a *Infrahistorias e intrahistorias del derecho español del siglo XX*, p. 211-240.

La docència de totes aquestes matèries va ser encomanada fonamentalment a professors numeraris, a agregats i a encarregats de curs. Entre el professorat es trobaven intel·lectuals com Manuel Reventós i Bordoy (1888-1942),⁷² que el 17 d'octubre de 1933 va ser nomenat agregat temporal «per temps indefinit» de la nova facultat —categoria per a la qual es requeria a més de competència i vocació per a l'ensenyament, haver desenvolupat investigacions en l'especialitat corresponent comprovables amb publicacions i treballs que demostrassin la vàlua científica del candidat—,⁷³ en l'ensenyament d'economia teòrica.⁷⁴ En aquesta disciplina estava previst desenvolupar una sèrie de nocions fonamentals sobre els problemes de les lleis de l'economia, i dedicar altres capítols als elements naturals de la producció, als factors de la producció mateixa, a l'empresa, a l'economia de circulació i distribució, al mercat, als diners, al crèdit i a la dinàmica de la circulació, tot incloent-hi els elements de conjuntura, les doctrines sobre les crisis econòmiques i la història de la crisi econòmica de 1929 al seu marc originari i la seva repercussió a Europa i a Amèrica. Igualment, en aquesta matèria d'economia teòrica hi havia una sèrie de lliçons relatives als salaris, la renda de la terra, l'interès, l'estalvi, el benefici, el consum i l'assegurança. Constava de trenta hores lectives i es donava els dimarts de 9 a 10 del matí. Al costat d'aquesta disciplina, apareixia una altra anomenada economia dirigida que no va tenir professor assignat en un primer moment a l'esmentada facultat. D'altra banda, els ensenya-

72. Sobre aquest personatge integrant de l'anomenada per Vicens Vives «generación barcelonesa de 1917», es pot consultar María Encarnación GÓMEZ ROJO, *El pensamiento político, económico y social de Manuel Reventós i Bordoy*, Barcelona, 1993 [de qui va aparèixer una recensió a *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung*, Weimar, Viena, Colònia, vol. CXII (1995), p. 466-467] i, de la mateixa autora, *Historiografía jurídica y económica y pensamiento jurídico-público, social y económico de Manuel Reventós i Bordoy (1888-1942)*, Màlaga, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Málaga, 2001, 519 p. [recensionat, entre altres publicacions a l'*Anuario de Historia del Derecho Español*, Madrid, LXXI (2001), p. 732-735 i a la *Revue Historique de droit français et étranger*, París, vol. LXXXI, núm. 2 (abril-juny 2003), p. 266-267]. A més es troben respostes a aspectes puntuals de la complexa personalitat de Manuel Reventós a María Encarnación GÓMEZ ROJO, «El pensamiento social del jurista barcelonés Manuel Reventós i Bordoy», *Anuario Jurídico y Económico Escurialense*, Homenaje a Fr. José López Ortiz, San Lorenzo de El Escorial, VXXVI (1993), p. 687-699, i també en *La Révolution de 1848, les libertés, égalité politique et sociale dans la pensée de Manuel Reventós i Bordoy (1888-1942)*, París, Montreal, L'Harmattan, 2000, p. 255-260. Vegeu igualment, amb contingut més específicament jurídic, María Encarnación GÓMEZ ROJO, «La historiografía jurídica en la generación barcelonesa de 1917», *Cuadernos Informativos de Derecho Histórico Público, Procesal y de la Navegación*, 18 (abril 1995), p. 4813-4858.

73. *Anuari (1934-1935)*, p. 235.

74. Vegeu l'Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Expedients de professors, Manuel Reventós i Bordoy, document solt.

ments de dret industrial corrien a càrrec de José Martín González qui, en trenta lliçons al llarg del curs, s'ocupava de la temàtica de la societat industrial. La política monetària i bancària era donada pel catedràtic Josep Maria Tallada i Paulí amb trenta classes l'any acadèmic, i se centrava en l'origen i la naturalesa dels diners, la formació dels sistemes monetaris dels estats moderns, el patró or i el funcionament dels bancs d'emissió, mentre les finances públiques formaven part de la càrrega docent de Miquel Vidal i Guardiola,⁷⁵ amb un programa d'una vintena d'exposicions teòriques. És coneguda la preparació de Vidal i Guardiola en temes d'hisenda, que es remuntava ja als seus estudis de doctorat en Madrid, i a la tesi que va defensar el 1910 a la Universitat Central sobre *La reforma de los impuestos directos en Prusia (1891/1893) ante el estado actual de la tributación española*,⁷⁶ on postulava la importància del mètode comparatiu en hisenda pública.

75. Originari de Barcelona (3 de novembre de 1887), va fer els seus estudis de batxillerat en el col·legi de San Ignacio de Sarrià, conforme al Pla de 1895, i va assolir excel·lent o excel·lent amb premi i matrícula d'honor en totes les assignatures, amb l'excepció de la història natural en la qual va rebre només notable durant el curs 1902-1903. En el grau de batxiller, el juliol de 1903, li va ser concedida la qualificació d'excel·lent i premi extraordinari a la secció de lletres. No van ser ni de bon tros tan brillants els seus estudis de dret, encara que va tenir moments àlgids, arrossegats sense dubte de la bolla de triomf i les orles principescques amb què va accedir a la universitat. Aquesta pròpia inèrcia d'un batxillerat tan formatiu com el que llavors proporcionaven els clergues de l'elitista Companyia de Jesús, va tenir la seva coronació universitària als excel·lents obtinguts en lògica fonamental, llengua i literatura espanyola i història d'Espanya, del curs d'iniciació, seguits dels de dret natural i dret romà de primer any de la llicenciatura. No obstant això, a partir d'aquí només es va prodirar en el notable i en l'aprovat. Tanmateix, com a dada exemplaritzant, va fer la carrera de jurisprudència en tres cursos acadèmics, des de 1903-1904 a 1905-1906, i es llicenciava amb grau el 28 de juny de 1906 amb tan sols divuit anys. Traslladaria el seu expedient poc després a la Universitat Central per cursar el doctorat (Arxiu Històric Universitari, Barcelona, expedient d'estudiant de Miquel Vidal i Guardiola).

76. L'original mecanografiat de l'Arxiu Històric de la Universitat Complutense, Secció de Dret, núm. 2740, va ser dipositat el 27 de juny de 1910, i té 133 quartilles. Veiem d'utilitat reproduir dues de les vuit conclusions a les quals arriba l'autor: «6ª los intentos realizados en Prusia desde 1851 a 1890 para reformar los impuestos directos sin variar el sistema y su constante fracaso, prueban que no puede realizarse la obra a medias. La administración española debe adoptar como ideal de su política tributaria la implantación de un sistema en que la capacidad económica del individuo, representada antes que nada por su patrimonio y sus ingresos netos sean la base de círculo de los impuestos directos. 7ª. Para llegar a ella hay que preparar el paso de los impuestos directos reales a personales. Los vigentes son excesivamente gravosos y estan pésimamente administrados. Una mejora eficiente de la Administración hará posible una disminución de la carga. Cuando los actuales impuestos se cobren como deben cobrarse (para lo cual no hace falta otra legislación, sino gubernativo administrativa) podrán bajarse inmediatamente las tarifas sin remunerar a un sólo céntimo de ingresos del Tesoro» (*La reforma de los impuestos*, text mecanografiat, p. 130-131). Convé recordar ara, encara que Vidal i Guardiola no recalqui això a la seva tesi doctoral, que la Constitució de l'Imperi Alemany de 16 d'abril de 1871 establia al seu art. 69 que «se calcularán todos los

La seva tesi havia vingut precedida d'una sèrie d'estudis que Vidal i Guardiola havia fet en 1909 i 1910 per al Ministeri d'Hisenda de caràcter tècnic estadístic i uns esquemes que prèviament havia desenvolupat en el curs de doctorat sobre Legislació comparada, que donava Gumersindo de Azcárate (1840-1917). Segueix l'orientació marcada per Georg von Schanz⁷⁷ de la Universitat de Würzburg i per Max von Heckel⁷⁸ a Münster en una de les seves obres sobre els progressos de la tributació directa a Alemanya. La ciència i legislació financera era un curs més llarg, de seixanta hores de durada, encomanat a Jaume Algarra i Postius, l'autor d'aquella economia teòrica que va publicar a Bosch en sistema d'apunts sota l'ampul·lós títol de *Notas para seguir las explicaciones terminológicas de economía teórica*, que en la seva primera versió tenia 252 pàgines i que, en la segona, sent ja degà de la Facultat de Dret, Algarra, després de la guerra, s'editaria en dos volums de 536 i 256 pàgines respectivament.

Menció especial mereix Manuel Sánchez Sarto,⁷⁹ que era l'encarregat de la disciplina d'Història de la doctrines econòmiques, en la qual s'estudiaven els problemes fonamentals de l'economia a través de la història de les societats econò-

años los ingresos y los gastos del Imperio, y se los consignará en los presupuestos federales. Se fijarán estos presupuestos en una ley, antes de empezar su ejercicio» i això conforme a una sèrie de principis que s'establien en els arts. 70 al 73 de la constitució citada. Recordava l'art. 70 que «para cubrir los gastos comunes servirán, ante todo, los sobrantes que haya de los años anteriores y los ingresos comunes que procedan de los derechos de aduanas, contribuciones comunes de consumos, correos y telégrafos. Si no bastan estos ingresos a cubrir los gastos, ínterin no se establezcan otros impuestos federales, deberá cada estado contribuir al pago de lo que falte en proporción al número de sus habitantes. La cuota que les corresponda se fijará por una ley federal, y el Canciller del Imperio ordenará el cobro hasta al total importe de la cuota fijada en el presupuesto». Vegeu també una altra interessant contribució de VIDAL I GUARDIOLA, «Coup d'oeil d'ensemble sur les industries espagnoles», a *VII Curso Internacional de Expansión Comercial*, Impr. Moderna Guinart i Pujolar, s.a., 36 p., en versió bilingüe francesa i espanyola.

77. En ocasió dels seus 75 anys se li va dedicar un volum en el seu homenatge: *Festgabe für Georg von Schanz zum 75 Geburtstag 12 März 1938. Beiträge zur Finanzwissenschaft*, Tübingen, 1938, 2 v.

78. *Lehrbuch der Finanzwissenschaft*, Leipzig, 1907-1911, 2 v.

79. S'havia doctorat en dret a la Universitat Central amb una documentadíssima tesi doctoral sobre *El contrato de edición tipográfica en sus aspectos jurídico y social. (Estudio acerca las relaciones entre autor y editor)*, que mecanografiada (267 quartilles) es conserva a l'Arxiu Històric de la Universitat Complutense, Secció de Dret, núm. 2829. Sánchez Sarto culmina que la idea matriu que ha de presidir les relacions entre els autors i els editors ha de ser la que ell resumeix en els següents termes: «La obra objeto de edición no es algo que el autor entrega y el editor recibe en un momento de pasajero contacto entre ambos, sino un prolongado motivo de satisfacción y beneficio para ambas partes, y un medio de colaborar eficazmente, poniendo en juego los recursos de la propaganda, al progreso intelectual y social de un pueblo» (p. 235-236).

miques amb el resum de les diverses tendències, els autors i l'evolució d'aquestes. Eren objecte d'examen, entre d'altres, el problema del valor, el preu, la renda, els diners, el comerç exterior i els canvis i les sempre paradigmàtiques matèries de la crisi i la conjuntura. Sánchez Sarto tenia una bona formació teòrica, ja que com a pensionat de la Junta d'Ampliació d'Estudis havia tingut oportunitat d'investigar en les universitats de Leipzig i Praga a l'estiu de 1931, i de manera ulterior en Berna, en el Bureau Internacional, en el qual va ultimar les seves investigacions sobre assumptes relacionats amb la seva tesi. Sánchez Sarto és conegut també com a traductor d'obres de contingut artístic⁸⁰ alhora que realitzava aquestes mateixes tasques amb monografies o estudis de pensadors clàssics i moderns, de pensament social⁸¹ i polític,⁸² i sobre llibres generals de comerç,⁸³ hisenda,⁸⁴ geografia econòmica,⁸⁵ estadística⁸⁶ i política econòmica.⁸⁷ Va abocar també al castellà el *Manual d'economia política* de C. F. Fuchs, qui li permet formular en el seu pròleg, a tall de nota introductòria, la seva coincidència amb Adam

80. Heinrich GLUECK, *Arte del Islam*, Barcelona, Labor, 1932, 775 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto; Paul GUINARD, *Arte francés*, Barcelona, Labor, 1931, 448 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto; de August L. MAYER, *La pintura española*, Barcelona, Labor, 1a ed. 1926, 2a ed. 1929 i 3a ed. 1937, traducció de Manuel Sánchez Sarto, 274 p. i 72 il·lustracions en forma de làmines en negre, més cinc en color, d'aquestes últimes dins del text i sense numeració.

81. Lewis A. COSER, *Las funciones del conflicto social*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1961, 214 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto.

82. Thomas HOBBS, *Antología de textos políticos: Del ciudadano. Leviathan*, Madrid, Tecnos, 1965, 235 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto. Hi ha segona edició, Madrid, Tecnos, 1982; Carl SCHMITT, *La defensa de la Constitución: Estudio acerca de las diversas especies y posibilidades de salvaguardia de la Constitución*, Madrid, Tecnos, 1983, 251 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto; Karl Theodor VON HEIGEL i Fritz ENDRES, *Tendencias políticas en Europa durante el siglo XIX*, Barcelona, 1930, 179 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto.

83. Robert MICHELS, *Organización del comercio exterior*, Barcelona, Labor, 184 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto; Max Georg Schmidt, *Historia del comercio mundial*, de la versió alemanya, *Geschichte des Welthandels*, Leipzig, B. G. Teubner, 1917, 127 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto.

84. R. VAN DER BORGHT, *Hacienda pública*, 2a ed., Labor, Barcelona, 1932, 208 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto. La primitiva edició és de 1917, 196 p.

85. Walther SCHMIDT, *Geografía económica*, Barcelona, Labor, 1926, 283 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto. Hi ha fins a una quarta edició el 1936, Barcelona, Labor, 403 p.

86. Sigmond SCHOTT, *Estadística*, Barcelona, Labor, 1934, 206 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto.

87. Richard V. STRIGL, *Curso medio de economía*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1941, 283 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto; Adolf Weber, *La economía mundial al alcance de todos*, Barcelona, Labor, 1933, 301 p., traducció Manuel Sánchez Sarto; Ernst WAGEMANN, *Estructura y ritmo de la Economía mundial*, Barcelona, Labor, 1933, traducció de Manuel Sánchez Sarto; LIST, *Sistema nacional de economía política*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1941, 406 p., traducció de Manuel Sánchez Sarto.

Smith i el seu pensament econòmic al qual sembla adscriure's. No es pot pensar una altra cosa de termes clars com els següents: «Pròximament farà dos segles que Adam Smith va establir el *sistema* de l'economia política o nacional: la seva construcció, absolutament inspirada en la realitat, assenyalava com a qüestió fonamental de l'economia el *problema del preu*, conseqüència directa de l'ordenació econòmica basada en el *canvi* i en la consegüent *divisió del treball*: sobre la idea central de *preu* exigia la *de valor*, i entorn d'aquest concepte desenvolupava el problema de la *distribució*, germen de les grans tendències socials. Tal era el sistema d'Adam Smith i tal és, en definitiva, l'única estructura sòlida que es manté en els nostres dies».⁸⁸ Sánchez Sarto no pot ser més explícit i clarivident en el desenvolupament de l'esmentada teoria.

En aquests ensenyaments econòmics a la Universitat Autònoma de Barcelona, no podia faltar la disciplina d'Estadística que constava de sesenta hores impartides d'octubre a maig, els dimarts i dijous de quatre a cinc de la tarda, curs dirigit per Josep A. Vandellós i dedicat al càlcul de probabilitats i d'aplicació de l'estadística a les ciències econòmiques i socials.

Com a òrgan adequat per a l'activitat científica específicament centrada en la investigació, el Decret d'1 de juny de 1933 assenyalava el Seminari o l'Institut d'Investigació, a través del qual la Universitat acomplia tres de les funcions que tenia encomanades: la investigació i creació científiques, la preparació dels futurs investigadors i la difusió de la cultura i el manteniment del nivell científic fora de l'àmbit estricte de la universitat.⁸⁹ Les tasques pròpies d'aquest organisme quedaven estructurades en diferents nivells. En el relatiu a la iniciació dels alumnes en els treballs científics, el Seminari centrava la seva activitat en la rea-

88. Manuel SÁNCHEZ SARTO, «Prólogo», a C. J. FUCHS, *Economía política*, 2a ed., Barcelona, 1927, p. 5-6. Considera el traductor l'obra de Fuchs de manera pragmàtica: «No es un libro de opiniones, sino un pequeño tratado de exposición en el cual están referidas las grandes cuestiones económicas sin aparato novelístico, sino con esa seriedad que presenta las cosas como son y no como personalmente las imaginamos: único medio de que se constituya ese mínimo de comprensión universal que sirve de base a la ciencia y de fundamento a las posteriores creaciones personales» (p. 6). S'observa al llibre de Fuchs com es donen en pàgines molt seguides quatre definicions de l'economia, amb un contingut molt similar que els serveix de base: 1a) «*La economía política* trata de la *economía* de un *pueblo*, es decir, de la actividad económica de los hombres que integran una Nación o Estado, y de sus economías correspondientes» (p. 9). 2a) «*Economía* es el *aseguramiento* de los bienes apetecidos por el sujeto económico, su producción y consumo dentro de un determinado lapso de tiempo» (p. 11). 3a) «Llamamos *economía* la *organización sistemática* de una *actividad continuada* que se propone y realiza la *satisfacción* de las *necesidades* durante un cierto lapso de tiempo» (p. 17). 4a) «La misión de la economía política es el *sustento creciente* y la *satisfacción* cada vez más perfecta de las *necesidades* de una *población* en aumento, sobre un territorio dado» (p. 31).

89. *Anuari (1934-1935)*, p. 236.

lització de treballs col·lectius dirigits per professors i en treballs d'investigació primigenis que, en el seu cas, podien culminar en l'elaboració de tesis doctorals. En un segon nivell, el Seminari complia amb la tasca específica d'investigació i creació científica aprofitant l'activitat dels alumnes ja iniciats i incorporant altres investigadors, per la qual cosa el Seminari podia donar lloc a la creació d'un institut científic o un centre d'alta investigació especialitzat en determinada matèria. També el Seminari hauria de desenvolupar la seva actuació encaminada al perfeccionament de l'activitat professional organitzant amb aquesta finalitat cursos de perfeccionament, reunions periòdiques amb professionals del sector o conferències, mentre que a la cúspide d'aquest escalafó d'activitats del Seminari es trobaria la difusió d'aquells aspectes dels estudis de la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials que poguessin resultar d'interès general. Totes aquestes activitats del Seminari haurien d'estar presidides per un criteri de màxima autonomia i flexibilitat, fora de la rígida reglamentació que regulava l'ensenyament en les classes magistrals, només limitada per les possibilitats tècniques i al marge de qualsevol tipus d'improvisació. El manteniment de l'alumne en un determinat Seminari depenia del fet que aquest demostrés que estava prou preparat per seguir de manera convenient i amb suficient aprofitament els treballs propis d'aquest, ja que en cas contrari el director podia excloure'l i donar compte d'aquesta circumstància al degà de la Facultat mitjançant escrit motivat i tornar a l'alumne en qüestió els drets d'inscripció.⁹⁰

En concret, en el curs acadèmic 1934-1935 es tenia previst donar dins del Seminari d'Estudis Polítics diversos treballs d'iniciació a la investigació, un consagrat a Jean Jacob Rousseau i el *Contracte social*, que donava Josep Xirau i Pallau (1893-1982), catedràtic de Dret Processal Civil i un altre sobre la *República* de Plató, i l'obra del Padre Francisco de Vitoria i el *Leviathan* de Thomas Hobbes (l'interès pel qual procedia probablement del llibre de Carl Schmitt sobre Hobbes).⁹¹ Aquest treball era «dirigit també pel mateix Xirau i impartit en col·laboració amb ajudants de la Facultat, juntament amb diferents cursos monogràfics centrats en temàtiques molt diferents, com el que desenvolupava el rector de la Universitat, Pere Bosch i Gimpera (1891-1974), sobre història de les idees polítiques que girava entorn de les transformacions de la democràcia atenesa, i en el qual s'examinaven aspectes referents a l'organització de l'Estat primitiu i les monarquies patriarcal, la crisi de les monarquies agràries i l'oligar-

90. *Anuari (1934-1935)*, p. 237.

91. Ha donat lloc a alguns comentaris per part de V. NEUMANN, «Schatten und Irrlichter. Zur Neuanflage der Schrift von Carl Schmitt: Der Leviathan in der Staatslehre des Thomas Hobbes (1938)» a *Leviathan: Zeitschrift für Sozialwissenschaft*, vol. XII, núm. 1 (1984), p. 28-38.

quia aristocràtica, les transformacions econòmiques i les revolucions democratitzadores, l'increment de la idea democràtica a Atenes i la seva realització pràctica, l'aparent fracàs de la democràcia en els temps de la guerra del Peloponès, la reconstrucció de la democràcia en el segle IV o el mecanisme estatal de la democràcia atenesa». ⁹² Joaquim Balcells ⁹³ es dedicava a donar un altre curs sobre l'individu i l'Estat a la constitució política romana desenvolupant una sèrie d'idees sobre les institucions polítiques romanes en els seus orígens, la propietat immobiliària, l'economia romana, la política exterior i els comicis, les doctrines estoiques, les relacions entre l'individu i la ciutat, el sentit col·lectiu del poble romà, el *mos maiorum*, les dictadures militars, el principat, la influència del cristianisme o les crisis polítiques i econòmiques dels segles III i IV, que van suposar la desaparició del món antic. ⁹⁴

Per la seva part, M. Reventós figura com a docent d'un Seminari d'Història Política i Economia de la Postguerra, que coincidia amb una de les publicacions pròpies de l'autor ⁹⁵ en la qual va abocar les idees principals examinades en aquest. A l'esmentat Seminari es van desenvolupar per part de Versalles diversos apartats el contingut dels quals estava dedicat al Tractat de Versalles: les conseqüències que va tenir en l'Orient europeu; la Societat de Nacions; la seva constitució i l'evolució posterior; la política desplegada en el període d'entreguerres a França amb l'accés de les esquerres al poder; la política a Anglaterra, amb l'alternança de ministeris conservadors i laboristes; la política a Alemanya al costat dels noms de Gustav Stresemann (1878-1929), al qual Reventós considerava un dels artífexs de la reconstrucció d'Europa, i Adolf Hitler (1889-1945), al qual criticava amb extrema duresa, incidint en l'entrada d'Alemanya en la Societat de Nacions i en la preocupant evolució dels esdeveniments que s'anaven desenvolupant en aquest país. De fet, en la versió escrita de l'Institut Gallach, Reventós realitza una sèrie de crítiques profundes de la naixent dictadura alemanya i del feixisme italià, manifestant, en el cas alemany, la seva preocupació per l'avenç de la problemàtica social, així com per l'evolució política i el rebuig

92. *Anuari (1934-1935)*, p. 254.

93. Sobre Joaquim Balcells i Pintó (1890-1936), vegeu Ramon SUGRANYES DE FRANCH, «Joaquim Balcells: el mestre i l'amic», a *Homenatge a Joaquim Balcells i a Wilhelm Meyer-Lübke (Alforja, 24 d'octubre de 1976)*, Barcelona, 1982, p. 7-10; Enric BAGUÉ, «Joaquim Balcells i l'Institut-Escola», a *Homenatge...*, 1982, p. 14-16, i María Encarnación GÓMEZ ROJO, «Ante el olvidado centenario de Joaquim Balcells i Pintó (1890-1936)», *Cuadernos Informativos de Derecho Histórico Público, Procesal y de la Navegación*, 15 (febrer 1993), p. 3877-3888.

94. *Anuari (1934-1935)*, p. 254.

95. Vegeu Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Postguerra», a *Historia universal: Novísimo estudio de la humanidad*, tom V, Barcelona, 1934, p. 371-432.

violent de la idea parlamentària⁹⁶ i de les democràcies socioliberal, i això que ens trobàvem al 1934. Analitzant el cas alemany, Manuel Reventós destaca l'ascens del partit nazi per la tenacitat i fascinació especial que l'oratória de Hitler⁹⁷ provocava a les masses, més que pel seu programa d'actuacions, que Reventós defineix com «un sistema de política basat en les solucions més elementals d'una tertúlia de cafè».⁹⁸ Per a ell, el tòpic antisemita era l'únic bagatge doctrinal del nacionalsocialisme.⁹⁹

La crisi de la democràcia i l'estudi de les principals característiques del règim polític dictatorial van constituir els fonaments d'un altre dels apartats donats per Reventós dins d'aquest Seminari. Posava l'accent en la història del feixisme italià, que va analitzar des d'òptiques diferents però complementàries entre si, i dedicà una certa atenció a la crítica profunda que els feixistes feien del sistema parlamentari —comparant la Cambra amb un «simple registre de texts»¹⁰⁰— conseqüència de la seva intolerància política,¹⁰¹ i la confusió dels tres poders (executiu, legislatiu i judicial),¹⁰² així com a la falta de respecte als drets individuals constitucionalment recollits¹⁰³ i a la creació d'una feudalitat militar dins de l'Es-

96. Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 430.

97. «Pocas ideas y muy simples, pero aquellas mismas que el vencido deseaba oír, fueron la clave de su propaganda» (Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 427). «Manuel Reventós dijo varias veces que era un gran orador, capaz de arrastrar a las masas. Dijo también muchas veces que su ideología no podía ser compartida nunca por un hombre que amara la libertad» (José MARTÍ GÓMEZ, *Joan Reventós: Retrato de un líder político y su época*, Barcelona, 1980, p. 40).

98. Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 427.

99. Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 427.

100. «Eran los fascistas antiparlamentarios, como sus enemigos los bolcheviques, acusando a la democracia de haber falseado el propio pacto constitucional, por cuanto las intrigas de grupos, a fin de constituir una mayoría parlamentaria que hiciera viable un gobierno, supeditaban a elementos extraños a la representación popular, esto es, a los Comités y a la burocracia de los partidos, el gobierno de la cosa pública [...]. Las directivas de la política general cesaron, por tanto, de estar inspiradas por las Cámaras, y pasaron a serlo de órganos fascistas: las secciones, los secretariados provinciales, el Consejo Nacional, el Gran Consejo, el Directorio y el *Duce* [...]. Leyes fascistas, preparadas por competentes ajenos al Parlamento, se presentaban a la aprobación incondicional de éste, reducido a meras funciones de registro de textos» (Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 400).

101. Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 400.

102. «Por esto, en el fascismo, el poder ejecutivo vence al legislativo y al judicial; y así como la iniciativa y la inmixción en lo administrativo fue vedada al Parlamento, los fiscales fueron invitados a no inquietar a los fascistas que empleaban vejaciones y violencias.» (Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 402).

103. Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 401.

tat, comparant la milícia amb la guàrdia pretoriana.¹⁰⁴ Reventós va dedicar també algunes hores d'aquest Seminari a donar compte de la firma del Concordat entre Itàlia i la Santa Seu el 1929, com també es faria ressò de l'acord Església-Estat que Alemanya havia assolit amb la Ciutat del Vaticà.

L'economia monetària i la història de la inflació, incidint en els casos especials d'Alemanya, Anglaterra i França, van ser també objecte d'atenció del seminari donat per Manuel Reventós, igual que les reparacions de guerra, el Pla Dawes, el Pla Young, els acords francoamericans i angloamericans al costat de les moratòries de Hoover. La crisi de 1932-1934 i l'estudi de la història econòmica espanyola en el període 1914 a 1934 són matèria de les classes finals de l'esmentat seminari donat per Reventós. Aquest es completava amb un altre seminari paral·lel en el qual Josep Xirau detallava les idees fonamentals característiques de la política moderna, on es feia especial menció de la crisi de la idea monàrquica, la noció de democràcia, el liberalisme, el nacionalisme, la gènesi i l'evolució de les doctrines feixistes, el socialisme, el comunisme i els fonaments històrics i sociològics de la ciència política actual, mentre Antonio de la Torre (catedràtic de la Facultat de Lletres) dissertava sobre els antecedents de les Corts catalanes, la seva composició, atribucions i funcionament i sobre els orígens de la Diputació de Catalunya i les modificacions que aquesta sofrí en temps de Ferran I i Ferran II. També era matèria del Seminari l'anàlisi de la política europea del Renaixement i es dedicava especial atenció a la formació d'un pensament nacional i a les relacions entre política i moral, temàtiques abordades per Josep Queró Molares, mentre que Josep Maria Trias de Bes va destinar les seves explicacions a transmetre als alumnes els aspectes essencials del paneuropeisme.

Quant als cursos especials, Josep Maria Tallada i Paulí (1884-1946) en desenvolupava un sobre l'Estat i el progrés de les transformacions econòmiques en el món, en particular dedicat a l'evolució del capitalisme, a la pèrdua de l'automatisme en el funcionament de les institucions econòmiques, a les crisis de conjuntura i d'estructura, al predomini de la banca privada, al nacionalisme econòmic, a les noves orientacions en política comercial i als plans quinquennals russos. Antoni Moles i Caubet,¹⁰⁵ per la seva banda, era el docent d'un altre curs sobre la morfologia del capitalisme, entès com una aproximació als fenòmens derivats

104. «Tras los órganos legislativos y administrativos, quiso el fascio tener su ejército. La milicia, organizada, bajo nombres de la antigua Roma, en manípulos, centurias, cohortes y legiones, recordaba más aún la guardia pretoriana, por el espíritu que la creó» (Manuel REVENTÓS I BORDOY, «Historia política y económica de la Post-guerra», p. 401).

105. Després de marxar d'Espanya, Antoni Moles i Caubet portaria a terme una tasca docent i investigadora important a Veneçuela. Va ser objecte d'un volum d'homenatge a *Régimen jurídico de nacionalizaciones en Venezuela: Homenaje del Instituto de Derecho Público al Pro-*

del capitalisme, les crisis que ha passat en les diferents etapes del seu desenvolupament i les idees que permet generar models que puguin aconseguir una superació dels capitalismes purs. Manuel Sánchez Sarto era l'encarregat del curs especial de Direcció Política de l'Economia Moderna on explicava aspectes referents als problemes econòmics de l'estat totalitari, l'intervencionisme de l'Estat i l'autonomia econòmica i nacionalisme, mentre que l'etiologia dels delictes socials i polítics van constituir la temàtica central d'un seminari donat per Luis Jiménez de Asúa, catedràtic de la Universitat Central.

En el naixement dels diversos seminaris cal fer notar que, dins de la Universitat Autònoma de Barcelona, funcionava una Associació Professional d'Estudiants de la Facultat de Dret i de Ciències Econòmiques¹⁰⁶ que, a començaments d'abril de 1936, va proposar la creació d'un Seminari d'Estudis Socials,¹⁰⁷ «si bé amb anterioritat, en concret el 23 de març d'aquest any, s'havia presentat una altra iniciativa per part de Tallada i Paulí, qui en virtut d'allò disposat en els Estatuts de la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials, proposava la creació d'un Seminari o Institut d'Estudis Econòmics». En la seva opinió, aquest organisme havia de tenir certa autonomia d'actuació respecte a la Facultat, amb una quàdruple finalitat: «l'ampliació dels ensenyaments econòmics que avui es donen a la Universitat, la investigació i la creació científica, la preparació de futurs investigadors i la difusió al nostre poble dels coneixements econòmics, aplicats als problemes de la vida catalana».¹⁰⁸ Les tasques del Seminari integrarien cursos generals, cursos monogràfics, conferències de divulgació i treballs d'investigació. En els tres cursos en què es dividiria aquest Seminari, les matemàtiques aplicades a l'economia i la teòrica, ambdues amb tres hores setmanals, formarien part del primer curs, mentre que la metodologia estadística, la política econòmica i la teoria de la hisenda pública, totes amb una càrrega lectiva de dues hores setmanals entrarien dins del segon. Per últim, el tercer curs del Seminari quedaria estructurat amb dos cursos generals obligatoris, estadística aplicada i legislació financera, amb dues hores setmanals d'assignació docent en

fesor Antonio Moles Caubet, Caracas, Universidad Central de Venezuela, Instituto de Derecho Público, 1981.

106. Manuel J. PELÁEZ, «La Facultad de Derecho de la Universidad Autónoma de Barcelona: Organización de los estudios, curricula y profesores», a *Infrahistorias e intrahistorias del derecho español del siglo XX*, p. 223.

107. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, carta de J. A. Vandellós, president de l'Institut d'Investigacions Econòmiques, a Pompeu Fabra, president del Patronat Universitari.

108. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases para un Seminario de Estudios Económicos*, J. M. Tallada, 23 de març de 1936.

ambdós casos, i uns altres dos de caràcter optatiu, dret del treball i hisendes locals, dels quals l'alumne n'hauria de cursar obligatòriament un.¹⁰⁹ Quant als cursos monogràfics que s'impartien dins del Seminari d'Estudis Econòmics, Tallada proposava la implantació immediata de moneda i bancs d'emissió, organització bancària privada, dret bancari, dret marítim, política duanera, formes i legislació d'empreses, política social i la conjuntura i les crisis, i deixava per a anys acadèmics posteriors mercats borsaris, assegurances privades, demografia, estadística administrativa, racionalització industrial, política ferroviària, sociologia (Pareto, Lester Ward), assegurances socials, política agrària, història de les doctrines econòmiques i problema monetari espanyol.¹¹⁰ Quant a les conferències, la importància concedida per Tallada a aquest apartat és clarament perceptible si s'observa l'obligació imposada als docents de qualsevol categoria adscrits a la Facultat de donar un número mínim amb caràcter anual i de temàtiques controvertides de la seva especialitat. Per la seva part, els treballs de seminari podrien tenir un caràcter col·lectiu —basat en lectures comentades de llibres i articles de revistes, elaboració de recensions o realització d'enquestes encaminades a l'obtenció d'estadístiques, entre d'altres—, individual, on l'alumne desenvoluparia les seves tasques sota la direcció d'un professor que el mateix elegiria, o consistir en la realització d'investigacions per part de l'estament docent. Podien accedir a aquest Seminari d'Estudis Econòmics a més dels alumnes de les facultats universitàries i escoles especials assimilades, els que estiguessin en possessió del títol de batxiller, els llicenciats de l'Escola Social, de la d'Administració local i de la d'Alts Estudis Mercantils, mentre que, d'altra banda, podien freqüentar les sessions d'aquest els que superessin un examen d'ingrés amb aquesta finalitat, si bé en aquests casos els estudis realitzats al Seminari no tindrien validesa acadèmica.¹¹¹ Pel que fa al professorat, Tallada pretenia que aquest Seminari d'Estudis Econòmics fos atès per les categories docents habituals de la Universitat, i que comencés a funcionar amb quatre professors numeraris i dos ajudants. Igualment, preveia que el mes d'abril de cada any, la Junta del Seminari, òrgan rector d'aquest integrat per tot el professorat i presidit per un director designat pel Patronat d'entre els docents numeraris,¹¹² presentés tant el programa a seguir el

109. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases para un Seminario de Estudios Económicos*, J. M. Tallada, 23 de març de 1936, Base V.

110. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases para un Seminario de Estudios Económicos*, J. M. Tallada, 23 de març de 1936, Base VI.

111. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases para un Seminario de Estudios Económicos*, J. M. Tallada, 23 de març de 1936, Base X.

112. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases para un Seminario de Estudios Económicos*, J. M. Tallada, 23 de març de 1936, Base II.

curs següent com el pressupost necessari per desenvolupar-lo al Patronat, els integrants del qual els havien d'aprovar.

Quant al pressupost, les Bases de Tallada, redactades el 1936, del Seminari d'Estudis Econòmics citat establien, amb caràcter de mínims, tant l'annual com l'inicial de funcionament, i dins del primer distribuïa les despeses a tres partides principals, en concret: personal, que era la més abundant i que incloïa la remuneració del personal docent; material, que integrava, entre d'altres, impresos, correu i adquisició d'objectes d'escriptori i dibuixos i biblioteca, dins de les despeses de la qual s'incloïa la compra de revistes i llibres especialitzats. A més fixava una xifra relativament important per fer front als imprevistos. En total, Tallada preveia com a pressupost per al funcionament anual d'aquest Seminari una quantitat no inferior a 55.000 pessetes. No obstant això, per al funcionament inicial d'aquest les previsions de Tallada eren molt més modestes. Estimava que, en principi, amb 17.000 pessetes repartides entre fons de biblioteca (la partida més important que assolia les 10.000 ptes.), màquina de sumar (4.000 ptes.), màquina de calcular (1.400 ptes.), màquina d'escriure (1.200 ptes.) i material de dibuix (500 ptes.), seria suficient. Josep Maria Tallada i Paulí no ocultava en el seu projecte la importància que concedia als fons bibliotecaris, especificant que, com a mínim, s'havia de tenir «una col·lecció de clàssics d'economia, *l'Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, la col·lecció de publicacions econòmiques de la Societat de les Nacions, les publicacions del Bureau Internacional du Travail, un repertori bibliogràfic, diccionaris d'alemany, francès anglès i italià, atlas geogràfic, dos anuals estadístics, diversos tractats moderns d'economia, hisenda i estadística i una col·lecció d'obres monogràfiques sobre els problemes econòmics de major actualitat»,¹¹³ a més d'un número determinat de revistes i diaris en anglès, francès, italià, alemany i espanyol. Amb aquestes previsions sembla que Tallada pretenia donar un gir i per tant una nova significació al Seminari d'Història de l'Economia, que formava part de l'Institut d'Estudis Econòmico-Socials, organisme les activitats del qual se centraven en la realització de cursos generals, monogràfics, conferències de divulgació, publicacions i treballs d'investigació.¹¹⁴ Els cursos generals de caràcter obligatori inclourien l'estudi dels fonaments científics econòmics i socials i quedarien estructurats en tres cursos: matemàtiques aplicades a l'economia, dret del treball i sistema de l'economia actual, totes amb una càrrega lectiva de dues hores setmanals, serien les matèries

113. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases para un Seminario de Estudios Económicos*, J. M. Tallada, 23 de març de 1936, Base XII.

114. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases del Instituto de Estudios Económicos-Sociales*, Base 4a.

del primer. Ja en segon curs, el programa inclouïa la docència d'una hora setmanal de política econòmica i una altra de política agrària, mentre que tindrien una assignació de dues hores setmanals metodologia estadística i teoria de la hisenda pública. El tercer curs es completava amb dues hores setmanals d'estadística aplicada, política social i legislació financera.¹¹⁵ Quant al nombre dels cursos monogràfics que en aquest Institut es podrien donar, es feia dependre únicament dels recursos econòmics per poder sufragar les despeses ocasionades pels professor i s'oferien, entre altres temàtiques, dret bancari, mercats borsaris, política duanera, demografia, estadística administrativa, formes i legislació d'empreses, racionalització industrial, regulació legal de la sindicació, mutualitat i cooperació, política ferroviària, sociologia, higiene i seguretat en el treball, previsió social, intervenció de l'Estat en la vida econòmica, història de les doctrines econòmiques, història de la hisenda pública i formes i regulacions de la vida econòmica internacional.¹¹⁶

Dins de la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials funcionava també un Laboratori d'Estadística Econòmica i Financera que, sense arribar a la categoria de seminari, pretenia afavorir la investigació d'aquestes matèries, i que es plantejava com a objectiu principal més que realitzar anàlisis estadístiques, servir-se d'aquesta ciència auxiliar «com a mètode d'investigació i d'exposició dels fenòmens».¹¹⁷ A més, establia diverses categories dins del seu personal, a saber, els inscrits, que eren aquells alumnes de la Facultat que cursessin o haguessin cursat Economia política o acreditessin una preparació especial; els membres del Laboratori, on s'inserien aquells inscrits que durant sis mesos haguessin acreditat treballs de cert nivell segons el director del Laboratori i els adjunts, que calia que haguessin estat un mínim de dos anys exercint les tasques pròpies d'aquest. D'entre aquests adjunts, aquell que per la transcendència de les seves investigacions es fes mereixedor del reconeixement de la Facultat sortiria com a consultor del Laboratori.¹¹⁸

Annex a la Càtedra d'Història de les Idees Econòmiques, funcionava un Seminari d'Història de l'Economia dirigit per Manuel Sánchez Sarto, orientat a la investigació i divulgació de temes de naturalesa històrica, jurídica i econòmi-

115. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases del Instituto de Estudios Económicos-Sociales*, Base 5a.

116. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases del Instituto de Estudios Económicos-Sociales*, Base 6a.

117. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases del Laboratorio de Estadística económica y financiera*, Base 1a.

118. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases del Laboratorio de Estadística económica y financiera*, Bases 2a, 3a i 4a.

ca,¹¹⁹ del qual formaven part tant el responsable dels treballs d'investigació i de la divulgació oral o impresa, com dos ajudants seleccionats lliurement pel director, els alumnes matriculats en Història de les idees econòmiques que voluntàriament desitgessin col·laborar en les tasques del Seminari i hi fossin admesos i aquells tècnics en economia que autoritzés el director per col·laborar en les tasques del Seminari.¹²⁰ Des del punt de vista material, el Seminari havia de disposar almenys, segons la planificació de Sánchez Sarto, d'una seu degudament condicionada, que funcionaria com a aula de classe, biblioteca i sala de conferències; material auxiliar; biblioteca, i servei de premsa. Per la seva part, la finalitat primordial del Seminari era formar els alumnes amb vistes tant a la investigació com a la pràctica professional en el camp de l'economia. Per això estructurava els objectius docents en dos nivells, començant amb els denominats treballs per a principiants que comprenien «la confecció de fitxes bibliogràfiques, obtenció de cites textuais, resums de treballs de vulgarització i científics, extractes de conferències, lectura, interpretació i comentari de texts històrics, examen i representació gràfica de quadres estadístics, interpretació i confecció de quadres cartogràfics, examen i interpretació de balanços industrials, butlletins comercials i informes bancaris, planejament d'enquestes, preparació d'estadístiques, amb especial consideració del planejament dels formularis, tècnica de les ponències relatives a qüestions econòmiques, orientació documental, bibliogràfica i tècnica».¹²¹ A l'esglaió superior es trobaven els denominats per Sánchez Sarto «treballs per a avançats», que consistien en la presentació oral al Seminari dels resultats de la investigació per part de l'alumne d'un tema monogràfic elegit per ell d'acord amb el director del Seminari, qui a més havia de donar-ne l'aprovació quant al pla, els materials i el mètode de treball. Aquests resultats, la temàtica dels quals havia de ser comunicada amb antelació a la resta dels alumnes del Seminari, podrien ser objecte de discussió entre l'autor del treball i els assistents a la sessió de lectura, al final de la qual el director havia d'exposar les conclusions del debat i donar a conèixer la seva pròpia opinió. A banda d'aquestes tasques el Seminari podria completar-se amb l'organització de cursets i conferències que se cenyirien als temes tractats en les classes magistrals i al Seminari mateix, a càrrec de personalitats de reconegut prestigi en el camp econòmic; sessions trimestrals

119. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Normas del Seminario de Historia de la Economía*, norma 2a.

120. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Normas del Seminario de Historia de la Economía*, norma 3a.

121. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Normas del Seminario de Historia de la Economía*, norma 5a.

en les quals algun membre de l'estament docent exposaria els trets característics de l'economia mundial del trimestre anterior i d'altra banda promocionaria les seves publicacions.

D'altra banda, Sánchez Sarto es mostrava igualment explícit a l'hora de donar a conèixer el règim del Seminari. El director tenia entre les seves obligacions comunicar a la Junta de Facultat el juny de cada any la programació dels treballs de l'any següent i el pressupost necessari per dur-lo a terme, distribuir els alumnes en cada un dels grups existents —principiants o avançats—, discernir sobre la conveniència o no de la lectura i el debat davant del Seminari dels treballs preparats pels alumnes, establir un horari de tutories destinat específicament a resoldre dubtes i facilitar bibliografia als alumnes per guiar-los convenientment en les seves investigacions, determinar l'ordre de la inversió de les quantitats que li fossin assignades i realitzar un informe dirigit a la Junta de la Facultat sobre les activitats dutes a terme al Seminari i les partides concretes de despeses a les quals havia destinat el pressupost concedit.¹²² Per la seva part, dels dos ajudants, un tenia assignada la conservació i catalogació dels volums de la Biblioteca del Seminari, mentre que l'altre tindria cura del servei de premsa i material gràfic. Ambdós disposarien de l'assistència de dos alumnes per dur a terme aquestes funcions i ambdós exercirien, cada un durant un període de quatre mesos, les tasques de secretari del Seminari, entre les quals estaven incloses la redacció de comunicacions a la Facultat seguint els criteris del director, l'elaboració d'actes i la preparació de tot allò concernent a l'emissió de l'informe anual.

L'obtenció del doctorat en la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials de la Universitat Autònoma de Barcelona implicava haver treballat almenys durant un any sota la direcció d'un professor elegit pel doctorand que hagués estat aprovat per l'òrgan competent de la Facultat després de l'emissió d'un informe positiu emès per una comissió anomenada pel degà a tal efecte. No obstant això, el docent podia no acceptar la direcció de la tesi si al seu entendre l'aspirant no tenia la preparació adequada; al contrari, si el director de la tesi considerava que aquesta podia ser llegida i ser defensada seria jutjada per un tribunal de cinc membres, que podien estar adscrits a altres facultats i fins i tot a altres universitats, entre els quals hauria de figurar ell mateix, i davant de qui el doctorand hauria d'acreditar la seva formació i la fundamentació científica del seu treball.¹²³

122. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Normas del Seminario de Historia de la Economía*, norma 6a.

123. *Anuari (1934-1935)*, p. 231-232.

Aquest pla d'estudis de la Universitat Autònoma de Barcelona resultava nou dins del conjunt de l'Estat espanyol, però no era ni de bon tros tan precís com el que contemporàniament es desenvolupava a la Facultat de Dret de la Universitat de Roma, on un Reial Decret de 28 de novembre de 1935 (any XIV des de l'arribada del «feixisme» al poder, núm. 2.044) havia establert una sèrie d'assignatures fonamentals, com *istituzioni de diritto privato, istituzioni de diritto romano, filosofia del diritto, storia del diritto romano, storia del diritto italiano* (bianual), *economia politica corporativa, diritto finanziario i scienza delle finanze, diritto costituzionale, diritto ecclesiastico, diritto romano* (bianual), *diritto civile* (bianual), *diritto commerciale, diritto corporativo, diritto processuale civile, diritto internazionale, diritto amministrativo i diritto i procedura penale* (bianual), a més d'unes disciplines complementàries com *statistica, medicina legale i delle assicurazioni sociali, diritto coloniale, diritto industriale, diritto agrario, diritto marittimo, diritto aeronautico, diritto privato comparato, diritto bizantino, diritto greco, diritto comune, esegesi delle fonti del diritto romano, esegesi delle fonti del diritto italiano, papirologia giuridica, psicologia sperimentale, legislazione del lavoro, diritto musulmano, diritto dell'oriente mediterraneo*—curiosa matèria que es manté encara en els plans d'estudi d'algunes facultats de dret italianes i fins i tot el 1992 se'n van convocar dues càtedres, encara que el 1999 va desaparèixer com a àrea de coneixement o sector científic disciplinari— i *diritto canonico*.¹²⁴

Quant al nombre d'alumnes, és constatable que la Facultat de Dret i Ciències Socials va experimentar certa disminució, ja que si en el curs 1932-1933 tenia 591 alumnes, en el 1933-1934 assolía els 470 i en els dos següents, 1934-1935 i 1935-1936 havia baixat de manera sensible a 419 i 392, respectivament.¹²⁵ Les opinions respecte a les raons d'aquest retrocés van ser molt diverses, però potser la més encertada sigui la del llavors ministre d'Instrucció Pública, Filiberto Villalobos, per a qui «els estudiants no fugen de la Universitat de Barcelona per anticatalanisme, sinó per les proves severes a què se'ls sotmet per ingressar... molts dels que emigren són precisament els catalanistes més exaltats». La Facultat de

124. Sobre els plans d'estudi més recents de la facultats de dret italianes s'obtenen respostes a Patricia ZAMBRANA MORAL, «La enseñanza histórica jurídica a raíz del decreto ministerial italiano de 4 de agosto de 2000», *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXXII (2002), p. 790-802, i a Manuel J. PELÁEZ, «La historia del derecho y la historia de las instituciones en las nuevas licenciaturas italianas adaptadas a Europa. (El decreto m. de 4 de agosto de 2000 del Ministerio de Universidades y de la Investigación Científica y Tecnológica)», *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos*, XXV (2003), p. 507-512.

125. R. NAVARRÈS, *L'educació a Catalunya durant la Generalitat 1931-1939*, Barcelona, 1979, p. 112-121.

Ciències mateixa va veure reduït el seu alumnat a la meitat des del curs 1932-1933 al 1935-1936, en el qual va passar de 862 a 410 alumnes.¹²⁶

Durant la guerra hi va haver molts canvis. Diversos professors van fugir de Barcelona. Va passar a ser degà de la Facultat de Ciències Jurídiques, Polítiques i Econòmiques, Josep Xirau, qui el 16 de març de 1938 va anomenar Manuel Reventós vicedegà de la Facultat, i hi delegà, amb caràcter permanent, el despatx del deganat. Per la seva banda, el 23 de març de 1938 eren designats representants de la Facultat en la Junta Universitària Josep Xirau mateix, Josep Maria Boix i Raspall,¹²⁷ Manuel Reventós i Manuel Parellada; els tres primers per als professors ordinaris i extraordinaris i l'últim per als ajudants, mentre que per als estudiants no se'n va designar cap. Ja el febrer d'aquell any, quan Xirau va haver de marxar a l'estranger per encàrrec del Ministeri d'Estat, aquest nomenava Reventós el 17 d'aquell mes per substituir-lo al deganat i cobrir-ne l'absència.¹²⁸

Va ser precisament poc abans que Manuel Reventós accedís a aquest lloc quan Sánchez Sarto, com a director interí del Seminari d'Economia —després de la marxa de Tallada a l'exili—, va elevar al Patronat de la Universitat Autònoma un projecte nou (que no va tenir ocasió de portar-se a la pràctica) de pla d'estudis per a l'obtenció del Certificat d'Estudis Econòmics dins de la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques i Socials. Constaria de quatre cursos, el primer dels quals seria de caràcter preparatori. Les assignatures econòmiques obligatòries previstes eren quatre per any acadèmic, més una obligatòria de contingut jurídic cada curs (en quart, dos), tres matèries denominades *voluntàries* el segon any, quatre en tercer i cinc en quart. També en la Universitat de València es va aprovar un pla d'estudis en Junta de Facultat el 13 de setembre de 1937 amb la divisió de la Facultat en tres seccions: Dret, Ciències Polítiques i Ciències Eco-

126. R. NAVARRÉS, *L'educació a Catalunya durant la Generalitat 1931-1939*, 1979, p. 118. Vegeu també per a tota la polèmica, p. 112-121.

127. Boix i Raspall va ser objecte d'una lamentable persecució després de la Guerra Civil narrada amb detall per Albert PÉREZ-BASTARDAS, *Josep Maria Boix i Raspall (1887-1973)*, 2001, p. 203-300. Vegeu també Patricia ZAMBRANA MORAL *et al.*, «Una forma particular de aplicació del derecho. La depuración política de los mercantilistas y de los historiadores del derecho a partir de 1937», a *La aplicación del derecho a lo largo de la historia: Actas de las IV Jornadas de Historia del Derecho*, Universidad de Jaén, Facultad de Ciencias Jurídicas y Sociales, 14-16 desembre 1998, publicada després a *Rudimentos Legales: Revista de Historia del Derecho de la Universidad de Jaén*, 1 (1999), p. 191-216; *Depuración política universitaria en el primer franquismo: algunos catedráticos de Derecho*, Barcelona, 2001, i «Notas sobre depuración política universitaria: algunos casos concretos», *Cuadernos Republicanos*, 46 (juliol 2001), p. 19-52.

128. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, expedients de professors, M. Reventós i Bordoy (núm. reg. 40. 45/17-2-38).

nòmiques.¹²⁹ A Catalunya no hi havia gaire tradició d'ensenyament de l'economia, per la qual cosa la introducció de les ciències econòmiques és potser l'aspecte més destacable de la nova Facultat de Dret, ja que significaven el començament dels estudis d'economia a Espanya.¹³⁰ Amb anterioritat l'ensenyament superior en matèria econòmica havia quedat restringit a les disciplines d'economia política, estadística i hisenda pública, si bé hi havia altres fòrums i altres mitjans en els quals s'explicaven matèries econòmiques.

El curs preparatori de l'esmentat Pla d'Estudis de 1937 incloïa les assignatures sistema de l'economia social, tècnica estadística, introducció a les ciències jurídiques i socials, història política i social del món des de finals del segle XVIII i geografia econòmica. Per al segon any els alumnes havien de fer obligatòriament formes actuals de l'organització econòmica, dret públic, estadística econòmica, problemes fonamentals de política econòmica i teoria de les finances públiques. A tercer, hi havia dret mercantil, història de l'economia i de les idees econòmiques, ordenació financera i dret fiscal de la postguerra, economia privada i introducció a l'estudi de la conjuntura. S'acabava la carrera amb dret administratiu, caràcters fonamentals de l'economia mundial, institucions i política dels diners i del crèdit, finances de les entitats autònomes i dret del treball i política social. Al costat d'elles apareixien les *voluntàries*, com política industrial, mercantil, etc., i estudis de demografia, assegurances privades, crèdit públic, etc.

Justificava Sánchez Sarto que el primer any dels estudis d'econòmiques hi hagué una economia teòrica per la necessitat de *familiaritzar* els alumnes amb l'axiologia, els mètodes, les fonts, els materials complementaris d'investigació i les línies generals d'història de les ciències socials.¹³¹ Sánchez Sarto considerava a més que la tècnica estadística hauria d'acompanyar-se d'una ampliació de matemàtiques.

Com a complement d'aquestes matèries respecte al primer curs hi havia una història contemporània de contingut polític i social (que ens recorda fins a cert punt els ensenyaments que hi ha hagut i hi ha —com a conseqüència dels plans derivats dels decrets de 1973, 1976, 1993 i 1997— en algunes universitats a França, però és en la disciplina jurídica on es constata la utilitat que un alum-

129. Cfr. María Fernanda MANCEBO, *La Universidad de Valencia en guerra. La F. U. E. (1936-39)*, València, 1988, p. 78.

130. «Cal tenir en compte que el Departament d'Econòmiques, dirigit per Manuel Reventós i Manuel Sánchez Sarto, representa l'inici dels estudis d'economia a Espanya, que obtingueren una qualitat estimable» [Albert RIBAS I MASSANA, *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, Barcelona, 1976, p. 114].

131. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Informe de setembre de 1937*, p. 2.

ne de dret tingui un bagatge històric general referit a l'edat contemporània, tant per a l'àmbit general com per a l'evolució dels esdeveniments polítics en la resta d'Europa a partir de 1789) i una geografia política i econòmica. Per a ell, aquestes matèries de fonamentació eren «absolutament precises i suficients perquè en cursos ulteriors els estudis i investigacions econòmiques puguin efectuar-se amb ple profit... Ni els ensenyaments de batxillerat ni l'examen d'ingrés universitari no poden procurar i comprovar respectivament, la plena possessió d'aquests coneixements preliminars i inexcusables».¹³² Cada una d'aquestes disciplines es donarien amb dues hores teòriques i dues hores pràctiques a la setmana. Es procediria a una *complementació* de la formació mitjançant seminaris i treballs de caràcter pràctic, «el funcionament del qual es projecta, en exercicis que en part seran de caràcter genèric i instrumental (confecció de fitxes bibliogràfiques, legislatives i d'efemèrides econòmiques, servei de catalogació, obtenció de cites i referències, elaboració i lectura de taules estadístiques, confecció de gràfiques i cartogrames, redacció de resums, extractes de conferències i petits informes) acoblats a la tasca del Seminari d'Economia».¹³³ Es pot també assenyalar que el projecte de dotació pressupostària del Seminari d'Economia,¹³⁴ en la seva nova etapa regentat per Sánchez Sarto, es va tractar de fer-lo girar entorn de dos capítols, el pressupost d'instal·lació i el pressupost de funcionament, per cobrir els diferents serveis d'aquest, que eren catalogar les principals obres sobre assumptes econòmics que hi havia a la Biblioteca de Catalunya, l'Ateneu Barceloní,¹³⁵ la Biblioteca General Universitària, la Biblioteca de la Facultat de Dret, etc.; fer un arxiu documental que tractés de facilitar informacions de caràcter estadístic, econòmic i demogràfic a diferents conselleries de la Generalitat, al Parlament de Catalunya o a qualsevol particular que el desitgés; elaborar un arxiu documental de publicacions sobre temes econòmics des del moment que es produí l'Alçament Nacional; muntar exposicions monogràfiques de contingut econòmic; elaborar un lèxic de terminologia econòmica, tant en la seva versió francesa com anglesa i alemanya, i establir un servei de publicacions periòdiques i, alhora, de tot tipus d'edicions científiques de contingut econòmic.

132. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Informe de setembre de 1937*, p. 2.

133. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Informe de setembre de 1937*, p. 2.

134. Manuel J. Peláez ha escrit sobre els seminaris que en aquells anys es van crear a la Facultat de Dret, a *Infrahistòries e intrahistòries*, p. 225-229, on esmenta el Seminari d'Economia. Per la meua part, segueixo directament la informació de l'Arxiu Històric Universitari de Barcelona.

135. Vegeu Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*, vol. XI, p. 81-102.

Es proposava també aquest Seminari elaborar un projecte de classificació d'indústries que millorés el confeccionat per la Generalitat de Catalunya, seguint els models de distribució d'indústries fets a Txecoslovàquia, Alemanya i els EUA.

Sánchez Sarto era conscient de les mancances i les dificultats que es travessaven en aquell moment i del fet que el Seminari d'Economia havia de realitzar una tasca que ells qualificaven per a aquesta primera etapa de *modesta*,¹³⁶ però que es complementaria amb un organisme paral·lel que era l'Institut d'Investigacions Econòmiques, que ja existia amb anterioritat però que no havia donat els fruits desitjats. Es pretenia «aprofitar degudament les seves copioses subvencions oficials —malgrat tenir caràcter privat—, els seus elements materials i les seves relacions amb l'exterior».¹³⁷ En efecte, hi ha constància del fet que ja el 18 d'abril de 1936, J. A. Vandellós, com a director de l'Institut d'Investigacions Econòmiques, va fer al president del Patronat de la Universitat, Pompeu Fabra, una interessant proposta a través de la qual, i davant dels intents de creació de nous seminaris i d'instituts de caràcter econòmic, el dit Institut s'oferia com a òrgan centralitzador i posava a la seva disposició tots els seus mitjans materials i humans, sobretot tenint en compte que del Comitè Tècnic de l'Institut formaven part, a més de Vandellós mateix, especialistes en temes econòmics de la talla d'Algarra, Tallada i Vidal Guardiola.¹³⁸

Tallada, Sánchez Sarto i Manuel Reventós van ser els inspiradors i encoratjadors del Seminari d'Economia de la Universitat de Barcelona, si bé a partir de juliol de 1936 serien aquests dos últims els que es van encarregar de donar sortida a bona part de les propostes del seminari citat. Vidal i Guardiola també va haver d'exiliar-se i la seva biblioteca va ser requisada; una part va passar a la Biblioteca de Catalunya i una altra a la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat. Van resultar infructuosos tots els intents del rector Pere Bosch i Gimpera davant de la Biblioteca de Catalunya, i davant del seu màxim responsable Jordi Rubió i Balaguer, perquè incorporessin els llibres a la Universitat.

Mereix sens dubte ser destacat que el plantejament general com a docent de Sánchez Sarto girava entorn de la necessitat de col·laboració dels estudis universitaris amb l'anomenada societat civil. En aquest sentit, s'ha de dir que van

136. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Informe de setembre de 1937*, p. 4.

137. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Informe de setembre de 1937*, p. 5.

138. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, carta de J. A. Vandellós, president de l'Institut d'Investigacions Econòmiques, a Pompeu Fabra, president del Patronat Universitari.

ser uns avançats de l'època, ja que aquesta qüestió en els nostres dies no oferia cap tipus de problemes, d'acord amb la visió actual de la universitat, imbricada dins del context social, polític i econòmic.

En compliment d'allò establert en aquest Pla d'Estudis de 1937 es va proposar per tant, entre altres, la creació d'un Seminari de Dret Canònic i d'Història del Dret integrat per dues seccions independents l'una de l'altra, sota la direcció dels professors d'ambdues càtedres, i l'objectiu del qual estaria centrat en perfeccionar la preparació científica d'aquells alumnes universitaris interessat en aquestes disciplines, promoure'n la importància ampliant el nombre de llicenciatures universitàries on s'impartissin, afavorir la continuació d'aquests estudis entre aquells que ja haguessin obtingut el grau de llicenciat i establir vincles de cooperació amb altres institucions de caràcter similar que desenvolupessin la seva activitat tant dins com fora, però no al marge, de la Universitat.¹³⁹ Aquests objectius es realitzarien a través del compliment de diverses funcions concretes dins de la tasca d'aquest Seminari, centrades en diversos punts, d'entre els quals potser es pot destacar la planificació de sessions de lectures de fonts i obres fonamentals d'aquestes dues disciplines, tot afavorint una millor utilització i aprofitament dels fons bibliogràfics a través d'una adequada catalogació i sistema de préstecs, així com l'organització de cursos i cicles de conferències a càrrec de personalitats de prestigi reconegut tant d'història del dret com de dret canònic. Igualment, aquest Seminari havia d'afavorir no sols la preparació dels treballs d'investigació dels seus membres, sinó també la publicació d'aquells que ho mereixessin pel seu especial interès científic per aquestes matèries, promovent amb aquesta finalitat diverses relacions i intercanvis amb revistes especialitzades nacionals i estrangeres, mentre el Seminari havia de col·laborar i cooperar amb altres organismes de característiques i finalitats similars.¹⁴⁰

139. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases del Seminario de Derecho Canónico e Historia del Derecho*, Base 3a.

140. Arxiu Històric Universitari, Barcelona, Secció Patronat Universitat Autònoma, *Bases del Seminario de Derecho Canónico e Historia del Derecho*, Base 4a.